

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่าย
การท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1

โดยนางสาวโฉมศิริ ทิมสุทิน และคณะ

สิงหาคม 2548

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1

จัดทำโดย

1. คุณโฉมศิริ ทิมสุทิน	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. คุณยิ่งยศ หวังวนวัฒน์	นักวิจัยบ้านม้ง ดอยปุย
3. คุณดวงจันทร์ เมฆวิชัยวงศ์	นักวิจัยบ้านแม่กลางหลวง
4. คุณสมศักดิ์ ศรีภูมิทอง	นักวิจัยบ้านแม่กลางหลวง
5. คุณพรหมมินทร์ พวงมาลา	นักวิจัยบ้านแม่กำปอง
6. คุณวารินทร์ วรินทร์เวช	นักวิจัยดอยหลวง เชียงดาว
7. คุณสุรินทร์ หอมไกล	นักวิจัยบ้านต้า – หนองเปี้ย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมใน กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็น รูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการณ์จริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ใน ท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึง อยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้ งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้อง อาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้าร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะ ประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มี การ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้ง ไว้แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการ สร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาดูด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของ ศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.สำนักงานภาค

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 เกี่ยวกับโครงการวิจัย	1
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	4
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	16
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย	22
4.1 บริบทชุมชนและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยว	22
4.2 รูปแบบองค์กรและการบริหารจัดการ	57
4.3 โปรแกรม เส้นทาง การท่องเที่ยว ข้อมูลชุมชนท่องเที่ยว	62
บทที่ 5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ	85
ภาคผนวก	95
บรรณานุกรม	99

บทที่ 1

ความสำคัญและที่มา

สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค ได้สนับสนุนการวิจัย รูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1 ในระยะเริ่มต้น ได้มีการศึกษาวิจัยความพร้อมของชุมชนที่มีการจัดการด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วยตนเองซึ่งอยู่ในภาคเหนือ สำหรับสาเหตุของการศึกษาความพร้อมและศักยภาพของชุมชนในขั้นแรกนั้น เนื่องจากความยั่งยืนและผลสำเร็จของโครงการจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน และชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในการจัดตั้งเครือข่ายที่จะเกิดขึ้นตั้งแต่จุดเริ่มต้น จึงจำเป็นต้องมีการปรึกษาหารือและสร้างความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อพิจารณาว่าชุมชนใดที่มีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะร่วมเป็นเครือข่ายควบคู่ไปกับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง ตลอดจนสามารถนำความพร้อมและศักยภาพดังกล่าวมาใช้เป็นต้นแบบของการพัฒนาชุมชนแห่งอื่น ๆ ที่ยังขาดความพร้อม เพื่อขยายเครือข่ายของ การท่องเที่ยวโดยชุมชนออกไปให้ครอบคลุมในพื้นที่ต่าง ๆ ต่อไป ทั้งนี้ได้คัดเลือกพื้นที่เชียงใหม่จำนวน 6 ชุมชน เพื่อเป็นการนำร่อง ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่กำปอง กิ่ง อ.แม่ฮอน ชุมชนแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ อ.จอมทอง ชุมชนม้ง ดอยปุย ชุมชนห้วยน้ำริน อ.แม่วาง ชุมชนหนองเป็ย อ.ไชยปราการ ชุมชนรอบดอยหลวง อ.เชียงดาว เพื่อให้ได้ทราบถึงองค์ประกอบความพร้อมและความต้องการพัฒนาทางด้านคุณภาพการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถเชื่อมโยงโครงข่ายความสัมพันธ์ในการเดินทางไปสู่เป้าหมายร่วมกัน อันจะนำไปสู่รากฐานของการท่องเที่ยวที่พึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงการแก้ปัญหาคอนกรีตความยากจน โดยเข้าไปสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการจัดการ ปกป้อง ดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

เป้าหมายในระยะที่ 1

เพื่อกำหนดแผนการดำเนินงานและวิธีการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำถามวิจัย

1. จะพัฒนากลไกในการเชื่อมประสานให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านข้อมูลและการตลาดได้อย่างไร
2. ทำอย่างไรให้ชุมชนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพในการยกระดับการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ได้อย่างไร
3. รูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนากลไกในการเชื่อมประสานให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. เพื่อจัดทำแผนงานการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ เดือนกรกฎาคม – เดือนกุมภาพันธ์ 2548 เป็นระยะเวลา 8 เดือน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เป็นการศึกษาความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยว โดยใช้องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบด้านกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชน SWOT Analysis เพื่อวัดระดับความพร้อมของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยตัดสินจากเกณฑ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน ทั้งนี้ในขบวนการวิจัยจะดำเนินการจัดเวทีประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ร่วมชี้ประเด็นปัญหาในการจัดการ และเชิญผู้เชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาอาชีพร่วมชี้สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องในการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ว่ามีความพร้อมอยู่ในระดับไหน และจะพัฒนาไปในทิศทางรูปแบบใด โดยดูจากตาราง SWOT เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนากลไกในการเชื่อมโยงประสานให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป

วิธีการดำเนินการ

1. สสำรวจความพร้อมของชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้เกณฑ์องค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศึกษาทั้งเอกสาร รายงานการวิจัยและลงพื้นที่เพื่อ Check list
2. ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และสำรวจพื้นที่เส้นทางท่องเที่ยวเพื่อจัดทำ Route โปรแกรมเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของชุมชน
3. ร่วมประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น
4. นำข้อมูลมาวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อวัดระดับความพร้อมว่าชุมชนมีระดับความพร้อมอย่างไร มีความเหมาะสมด้านการท่องเที่ยวแบบไหน และสามารถเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวร่วมกันได้หรือไม่ โดยดูจากบริบทของชุมชนและการจัดการด้านการท่องเที่ยว
5. จัดเวทีเชิญที่ปรึกษา ร่วมสรุปผลวิเคราะห์ขีดความสามารถของแต่ละชุมชน เพื่อชี้ประเด็นสาระสำคัญในการวางแผนพัฒนาและนำไปสู่การประสานความร่วมมือในการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันต่อไป

คำนิยามศัพท์

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามำกำหนดทิศทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยคำนึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพในการในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการสรุปบทเรียนของชุมชน

ความพร้อมของชุมชน หมายถึง ความพร้อมที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประการ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการทรัพยากร องค์ประกอบด้านกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อพิจารณาถึงความพร้อมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวชุมชน

แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวของชุมชน การจัดระบบสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน การให้การศึกษาดำยทอดความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านและการได้รับผลประโยชน์จากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบการจัดการและการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบและประเด็นศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 2.1 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.2 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.4 แนวคิดในการสร้างเครือข่าย
- 2.5 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการประชุม Earth Summit เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ.1992 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในที่ประชุมมุ่งเน้นสู่ประเด็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งทำให้เกิดกระแสของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) (2542)

1. กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว อันเป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่ต้องการได้รับความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนาน เพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่
3. กระแสความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสการพัฒนาทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้มีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยว และระบบการจัดการท่องเที่ยวในการหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม แบบเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา ดังนั้นแนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวอันเป็นทางเลือกใหม่นี้จึงมีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism และการจัดการท่องเที่ยวที่นิยมแพร่หลายที่สุดในเวลานี้และมีนัยเชิงความหมายที่เข้าใกล้กับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุดคือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และบางครั้งอาจเรียกว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Ecotourism) โดยภาพรวมแล้วการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นคำที่ใช้เรียกการท่องเที่ยวธรรมชาติ บางครั้งก็เรียกการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ นิเวศสัญจร นิเวศท่องเที่ยว แต่ในการอ้างอิงอย่างเป็นทางการยังไม่มีชื่อภาษาไทย ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงอนุโลมให้มีการเรียก Ecotourism ว่าหมายถึง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” เป็นหลัก

นอกจากนี้โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของตนเองตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญและกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกดังกล่าวทั้งนี้ได้ประมวลนิยามและความหมายเชิงปฏิบัติการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) ว่าหมายถึง “ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งการมีศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน และมุ่งมั่นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ” ทั้งนี้ความหมายเชิงปฏิบัติการดังกล่าวได้ถูกเขียนขึ้นภายใต้ข้อสรุปที่เกิดจากการดำเนินงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชน และเพื่อชุมชน อันเป็นความพยายามของชุมชนเองที่จะสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว (Tourism identity) ให้กับพื้นที่ทางสังคมของชุมชนที่ถูกท่องเที่ยว

การโดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกระบวนการของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ในต้นทุนของตนเองว่ามีอะไรบ้าง ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน และโครงสร้างความพร้อมขั้นพื้นฐานในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเป็นหลักที่จะต้องเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และสรุปบทเรียนของชุมชน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นต้องมีการประสานงานกันอย่างชัดเจนขององค์ประกอบต่าง ๆ จึงจะสามารถทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการของคนในชุมชนซึ่งต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง บทบาทของโครงการการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ คือ การเป็นสะพานเชื่อมความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน บอกกล่าวให้คนที่จะไปเยี่ยมเยือนชุมชนได้เข้าใจเรื่องราวของชุมชน รูปแบบการท่องเที่ยว กติกา - ข้อปฏิบัติเมื่ออยู่ในชุมชน ในขณะเดียวกันก็มีการพูดคุยกับชาวบ้านให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของการทำกิจกรรมนี้ ซึ่งก็มีความแตกต่างกันในแต่ละชุมชน บางแห่งก็มองว่าการท่องเที่ยวเป็นการเผยแพร่เรื่องราววิถีชีวิต - วัฒนธรรมตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน บางแห่งอาจมองว่านอกจากเผยแพร่แล้วน่าจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และคนในชุมชนด้วย เราได้ร่วมกันมองถึงข้อดี-ข้อเสียและแนวทางป้องกัน ร่วมกันค้นหาเสน่ห์ของชุมชน ซึ่งหมายถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ช่วยกันวางระบบการบริหารจัดการ จัดโปรแกรม แบ่งบทบาทหน้าที่ จัดสรรผลตอบแทนที่เหมาะสมและโปร่งใส ตรวจสอบได้ พงณา สวนศรี (2540)

นอกจากนี้ น้าชัย ทนุผล (2542) ได้กล่าวว่า หลักสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวบนพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ มีดังนี้

1. กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของการท่องเที่ยวบนแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทั่วไปแล้วรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวและการพักผ่อนบนพื้นที่อนุรักษ์มีการวิวัฒนาการเป็น 3 รูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และความสามารถในการจัดการของแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้แก่

- 1.1 การจัดการบนพื้นฐานของกิจกรรม (activity-based management) เป็นรูปแบบที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ต้องการพักผ่อนเข้าร่วมกิจกรรมเฉพาะ เช่น การดูนก

ค่าน้ำ เดินป่าและแคมป์ปิ้ง เป็นต้น การจัดการจึงเน้นที่ความสามารถของพื้นที่ในการรองรับกิจกรรมพักผ่อนที่หลากหลายเท่านั้น

1.2 การจัดการบนพื้นฐานของการมีประสบการณ์ (experience-based management) การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบนี้เป็นการรวมพฤติกรรมและประสบการณ์เข้ากับกิจกรรมทำให้เกิดคำจำกัดความใหม่ขึ้น กล่าวคือ มุ่งเน้นประสบการณ์ของผู้มาเยือนว่าต้องการประสบการณ์ประเภทใด เช่น ต้องการเรียนรู้ความหลากหลายของธรรมชาติ หรือประสบการณ์การมีชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มกับผู้อื่น

1.3 การจัดการบนพื้นฐานของการแสวงหากำไรจากส่วนต่างๆ ของพื้นที่ (benefits-based management) การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว คือ การแสวงหากำไรจากส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ในการที่จัดการพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ ผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับนักท่องเที่ยวว่ามีวัตถุประสงค์อะไรในการเข้ามาเยี่ยมชม เพื่อสามารถจัดกิจกรรมให้เหมาะสมสอดคล้องของผู้มาเยือน

2. กำหนดความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างผู้จัดการแหล่งท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยว ในกระบวนการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดกิจกรรมบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์เป็นกลไกที่สำคัญยิ่ง โดยบริษัทนำเที่ยวจะเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระบบตลาดกับทรัพยากรเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเฉพาะการกระจายข้อมูลไปยังนักท่องเที่ยว เป็นส่วนที่ส่งเสริมให้เกิดนักท่องเที่ยวมากขึ้น มัคคุเทศก์เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อย เนื่องจากเป็นผู้ให้ข้อมูลและรายละเอียดของทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้นักศึกษาแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรมีความร่วมมือกับบริษัทนำเที่ยวที่มีรูปแบบการนำเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หรือบริษัทที่มีความชัดเจนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร เป็นต้น

3. สร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีลักษณะเฉพาะตัวและไปเกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายแต่ละกลุ่มชนในท้องถิ่นและโดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น ได้รับการเสนอแนะให้ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นสามารถทำให้เกิดการกระจายรายได้ในพื้นที่ห่างไกลซึ่งเราต้องการอนุรักษ์จากการทำลายของการพัฒนาที่มุ่งการเติบโตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นหนทางเดียวของการพัฒนาที่ยั่งยืนระยะยาว ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีความคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและแบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติกับนักท่องเที่ยว ดังนั้นควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขนาดเล็ก

4. กำหนดระดับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่อย่างเหมาะสม หมายถึงปริมาณของนักท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่สามารถรองรับได้ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เนื่องจากท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความหลากหลายจึงไม่อาจกำหนดมาตรฐานได้อย่างชัดเจน ขีดความสามารถรองรับมักเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพพื้นที่ ฤดูกาล ช่วงเวลา พฤติกรรมของผู้ใช้พื้นที่ การออกแบบบ้านพัก รูปแบบและระดับของการบริการ ตลอดจนลักษณะธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา รวมทั้งในการปฏิบัติเราอาจแยกกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกจากกิจกรรมอื่น ๆ ของผู้คน โดยรอบ

5. ใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ในการจัดการท่องเที่ยว การเที่ยวชมธรรมชาติจัดได้ว่าเป็นเสมือนการบริโภคสินค้า หรือบริการอย่างหนึ่งที่ทำให้ความสุข ความพอใจแก่นักท่องเที่ยว (ผู้บริโภค) สินค้าประเภทนี้มีความแตกต่างจากสินค้าประเภทอื่นตรงที่ว่า ความสวยงามของธรรมชาติมีลักษณะเป็นสินค้ากึ่งสาธารณะ หมายความว่า การเข้าชมธรรมชาตินั้นตามปกติจะไม่ทำให้ทัศนียภาพสูญหายไป หรือสัตว์ พรรณพืชที่นักท่องเที่ยวชื่นชมลดจำนวนลงและผู้อื่นยังสามารถใช้ประโยชน์เข้าชมธรรมชาติได้ แต่หากมีการปล่อยให้จำนวนนักท่องเที่ยวเข้าชมธรรมชาติในจำนวนที่มากขึ้นและไม่มีการควบคุมอย่างจริงจัง อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวถูกทำลาย เช่น หาดพัทยา และส่งผลให้นักท่องเที่ยวรายอื่น ๆ ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติได้อีก

นอกจากนั้นอาจกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ กฎข้อบังคับ ตลอดจนมีการตรวจตราพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและออกกฎหมายลงโทษผู้ละเมิดกฎข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ด้วย

นอกจากนี้ได้มีการสรุปสถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของ ดร.ชนิ เอ็มพันธ์ และ สุรเชษฐ์ เชรฐธูมาส (2544) ได้สรุปประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่าแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ

1. ควรต้องรู้ประวัติความเป็นมาของทรัพยากรทางธรรมชาติ (ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว)/วัฒนธรรม
2. ต้องมีความสำนึก รู้คุณค่า รู้ความหมายของประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการท่องเที่ยว
3. บุคลากรที่มีอยู่ทุกระดับ ทุกวัย ในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกระบวนการท่องเที่ยว เช่น ผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีประสบการณ์/ภูมิปัญญาดั้งเดิมในชุมชน สามารถนำมาถ่ายทอดสู่วัยกลางคนและเยาวชนได้

4. ต้องมีการจัดการในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะ เป็นด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น

5. ควรมีความรู้เรื่องเทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

6. ผู้เกี่ยวข้องกับการนำเที่ยว ต้องรู้จักตนเองและต้องรู้ว่าตนเองมีความเข้าใจด้านการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด

7. ต้องรู้จักกระบวนการมีส่วนร่วมทุกอย่าง ทุกปัจจัย แล้วทั้งหมดของกระบวนการจะนำมาซึ่งมาตรฐานในการจัดการท่องเที่ยวทุก ๆ ด้าน

อุคร วงษ์ทับทิม (2545) กล่าวไว้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ ดำเนินภายใต้การประสานผลประโยชน์ของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจ และมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการประสานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม คือ

1. มิติทางด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยว

2. มิติทางด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์ร่วมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรม และที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันและเป็นความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริงและต้องเข้าใจตรงกันว่า การท่องเที่ยวเป็นเพียงช่องทางหนึ่งในการเสริมสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มิใช่ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด

3. มิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรม มุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของการก่อตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น รวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมมุขปาฐะ และการจัดทำเอกสารเผยแพร่ภูมิปัญญา ทั้งนี้ควรยึดหลักความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ รวมทั้งคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทางธรรมชาติ และความสามารถในการรองรับความสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุปการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกระบวนการจัดการในด้านต่างๆ ภายใต้หลักการพื้นฐานเชิงระบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้ง 4 องค์ประกอบ

คือ การจัดการด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรม องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น และองค์ประกอบการจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดด้านบริการขั้นพื้นฐาน การประสานผลประโยชน์ให้สมดุลกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยว บุคลากร การตลาด โดยเน้นความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และองค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต้องมีการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้สัมผัสแก่นแท้ของธรรมชาติและวัฒนธรรมในระบบนิเวศที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบหรือเสียหายแก่ทรัพยากรทั้งทางชีวภาพ กายภาพ ทางสังคมและวัฒนธรรม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน นับเป็นยุทธวิธีที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนาที่มุ่งพัฒนาคน และส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคม การมีส่วนร่วมเป็นคำที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบันทั้งวงวิชาการ และในวงข้าราชการ โดยถูกนำมาใช้ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ซึ่งรัฐบาลในสมัยนั้นได้หยิบยกประเด็น “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ขึ้นมาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ แต่จนถึงปัจจุบันแนวคิดดังกล่าวก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐยังมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ประชาชนยังถูกปิดกั้นโอกาสในการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งประชาชนยังไม่เข้าใจในบทบาทของตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงต้องให้ความสำคัญของมิติทางการเมือง การแก้ปัญหาโครงสร้างอำนาจ การทุจริต หรือการผูกขาดในลักษณะต่าง ๆ โดยจะต้องใช้มาตรการทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ในการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติให้หลุดพ้นจากการพัฒนาอย่างไร้ขอบเขต และต้องให้ความสำคัญแก่บทบาทของประชาชนและโครงสร้างทางอำนาจของคนในสังคม คำนึงถึงคุณค่าความเป็นคนทุกครั้งที่ทำการพิจารณาจัดการหรือแก้ไขความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร เน้นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับอำนาจเพราะเมื่อทุกคนมีความรู้มากขึ้น ก็จะเกิดการตื่นตัว เกิดการเคลื่อนไหว และมีพลังอำนาจที่จะต่อต้านการทุจริต การกดขี่ และการครอบงำทางความคิด นอกจากนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย ดังนี้

ประธาน ดังสิทบุตร (2538) ได้ให้แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเกิดขึ้นบนพื้นฐานข้อสัญญาของประชาชนที่ใช้ระบบนิเวศของตนเองภายใต้ขีดจำกัดอย่างเหมาะสม เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ด้วยความพยายามของชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน

2. ต้องประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยชุมชนเอง

3. องค์กรเอกชนเป็นกลไกสำคัญในการเคลื่อนไหวการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. การจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมกับการพัฒนาจะต้องผ่านการทำงานขององค์กรชุมชน การให้ข่าวสารสาธารณะอย่างต่อเนื่อง การวิจัยและการศึกษาสภาพของชุมชน การติดตามและเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของ ธาราเดช พัทฒวิเชียร (2542) ได้กล่าวว่า ในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่สุดก็คือการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เสริมสร้างในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างความอ่อนด้อย เพราะองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวคือ ธรรมชาติ ระบบนิเวศ ชุมชน สังคม ดังนั้น ถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า ธุรกิจการท่องเที่ยวต้องนำรายได้กลับคืนแก่ชุมชนท้องถิ่น เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างผู้ดำเนินการธุรกิจและชุมชนท้องถิ่น จึงจะเกิดความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว

แก้วสรร อติโพธิ (2537) ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการปกครองของรัฐที่ส่งผลกว้างไกลโดยให้ดำเนินการดังนี้ สร้างระบบให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่งเสริมให้ประชาชนได้รวมตัวกันตามผลประโยชน์หรือแนวทางที่หลากหลายขยายออกไปทุกระดับจนถึงระดับท้องถิ่น มีกระบวนการได้สวนสาธารณะที่มีฐานเป็นสิทธิทางกฎหมายของประชาชน และผู้เกี่ยวข้องมีสิทธิรับรู้ข่าวสารกระจายอำนาจโดยการปรับปรุงองค์กรของรัฐเพื่อให้ประชาชนชนมีอำนาจในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

John M. Cohen and Norman (1980) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมในคิดวิเคราะห์และตัดสินใจว่าควรจะทำโครงการใดบ้างอย่างไร รวมไปถึงการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ ก่อนลงมือปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสละเวลา แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ และมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ผลประโยชน์ทางวัตถุ เช่น รายได้ ผลผลิต ทรัพย์สิน เป็นต้น ผลประโยชน์ทางสังคม เช่น สิ่งของสาธารณะ โรงเรียน แม่น้ำลำคลอง ถนน เป็นต้น และผลประโยชน์ด้านบุคคล เช่น การมีอำนาจ ชื่อเสียง การยอมรับจากสังคม การยอมรับนับถือตนเอง เป็นต้น
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการมีส่วนร่วมในการวัดผลติดตามผล เพื่อหาข้อดีและข้อเสีย เพื่อนำไปเป็นแนวทางแก้ไขการดำเนินการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หากประชาชนได้มีส่วนร่วมในขั้นนี้ จะทำให้เกิดพลังความคิดในการพัฒนาหรือนำไปประยุกต์ใช้ในอนาคตได้

แนวคิดการสร้างเครือข่ายการทำงาน

การสร้างเครือข่ายการทำงานกลายเป็นวิธีการที่ทำงานที่ได้รับความนิยมทั้งในภาคธุรกิจและในงานพัฒนาสังคม เป็นรูปแบบของการร่วมมือในการทำงานซึ่งสังคมไทยโดยเฉพาะในชนบทมีการพึ่งพาอาศัยร่วมมือกันทำงานเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เครือข่ายแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านซึ่งพร้อมจะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ว่าจะเป็นประเพณีทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนการเกณฑ์แรงงานในท้องถิ่นเพื่อมาลงแขก เกี่ยวข้าว ล้วนเป็นตัวอย่างของการรวบรวมผู้คนมาทำงานร่วมกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมาเดิม

ในส่วนของคำจำกัดความของเครือข่าย ซึ่งประมวลทั้งจากแนวคิดทางการจัดการธุรกิจและงานพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ, (2533) อธิบายว่า เครือข่ายหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลาย ๆ องค์กร ที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็ymarรถติดต่อได้ ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน เช่นมีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ยังเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น

Alter และ Hage, (1993) เสนอว่า เครือข่าย เป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อการแลกเปลี่ยนการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีอาณาเขตแน่นอน หรือไม่ก็ได้ องค์กรเหล่านี้จะมีฐานะเท่าเทียมกัน

นฤมล นิราทร,(2543) ให้ความหมาย เครือข่าย คือกิจกรรมที่ก่อให้เกิดกลุ่ม องค์กร หรือบุคคล ทั้งนี้เพื่อมีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน กิจกรรม หรือการผลิตระหว่างองค์กร สมาชิก การจะสร้างให้เกิดเครือข่ายนั้นจำเป็นต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันมาก่อนหน้าที่จะทำความตกลงเป็นองค์กรเครือข่าย การสร้างเครือข่ายอาจปรากฏในรูปของการจัดตั้งเป็นเครือข่ายใหม่ ในการใช้เครือข่ายเป็นกลยุทธ์ในการทำงาน การระสำคัญมิได้อยู่ที่ การสร้าง “เครือข่าย” เท่านั้น แต่ยังเป็นการ “ทำนุบำรุงรักษา” เครือข่าย ด้วยการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ปฏิบัติการบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนพัฒนาเครือข่ายให้ก้าวไปสู่การทำงานในระดับกว้างขึ้นด้วย

จากคำจำกัดความข้างต้น จะเห็นได้ว่า เครือข่ายมีลักษณะ สำคัญดังนี้

1. มีกลุ่มบุคคลหรือองค์กร
2. กลุ่มเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ เป็นกระบวนการประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้ สิ่งที่ได้ปฏิสัมพันธ์ก็คือข่าวสารข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ (หรือบางครั้งอาจไม่เป็นประโยชน์) ต่อการทำงาน
3. มีการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน
4. ความเป็นอิสระต่อกัน หมายถึง แต่ละกลุ่มมีกิจกรรมและเป้าหมายของตนเองอยู่แล้ว การเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนเพื่อทำกิจกรรม หรือโครงการร่วมกัน เมื่อโครงการสำเร็จแล้วเครือข่ายอาจจะสลายตัวไปก็ได้

สรุปได้ว่า เครือข่ายนอกจากจะมีอุดมการณ์และความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นแล้วยังหมายถึงมีมิตรภาพที่ใกล้ชิด มีสายสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยการสร้างมิตรภาพและสายสัมพันธ์มิใช่ที่จะสร้างได้ข้ามคืน แต่หมายถึงการผ่านกระบวนการทำงาน ความสำเร็จ ความล้มเหลวร่วมกัน และร่วมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการตั้งเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการศึกษาได้มองประเด็นสำคัญด้านการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาคู่มือการบริหารการตลาด ของ ดร.ชนวรรณ แสงสุวรรณ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยชุดการตลาดและพฤติกรรมผู้บริโภค ซึ่งได้ให้แนวคิดการบริหาร

การตลาดที่เหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการตลาดการท่องเที่ยว โดยชุมชน ดังนี้

การบริหารธุรกิจเริ่มต้นที่บุคคลกลุ่มหนึ่งหรือกลุ่มของชุมชน ที่มีความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการชนิดใดชนิดหนึ่งแล้วนำมาออกจำหน่าย เพื่อสนองตอบความต้องการของตลาดผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นการเริ่มต้นในธุรกิจลักษณะใดก็ตาม จำเป็นต้องมีแนวคิดและหลักปฏิบัติด้านการตลาดที่ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์ทางการตลาด (SWOT) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของข้อจำกัด ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวิเคราะห์ศักยภาพของผลิตภัณฑ์ก่อนนำไปสู่การจำหน่าย

ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดการบริหารการตลาด มาใช้ในการวิเคราะห์ศักยภาพของตลาดการท่องเที่ยววิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปสู่การบริหารด้านการตลาด โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ได้จาก

แหล่งภายในองค์กร ได้แก่ บุคคลากรที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ๆ เช่น กลุ่มผู้นำของชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มอนุรักษ์ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความพร้อมและการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยว

แหล่งภายนอกองค์กร ได้แก่ องค์กรอื่น ๆ หน่วยงานราชการ หรือ ธุรกิจเอกชน และ องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจของชุมชนในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลจากแหล่งดังกล่าวมาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการวางแผนกลยุทธ์ด้านการตลาด

การวิเคราะห์ SWOT Analysis

การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาด เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไปในการตลาด แต่การวิเคราะห์ SWOT เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของบริษัท/ชุมชนว่ามีข้อได้เปรียบเสียเปรียบอย่างไร โดยเปรียบเทียบกับคู่แข่งชั้น โดยพิจารณาถึงจุดอ่อน จุดแข็งของสภาพแวดล้อมภายในองค์กร และพิจารณาถึงโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร

จากรายงานการสรุปบทเรียนรายงานการวิจัย พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ตลอดจนการจัดการให้การศึกษาและการสร้างจิตสำนึก และสิ่งสำคัญคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และผู้ประกอบการ ด้านท่องเที่ยวต้องมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และการจัดการร่วมกัน เพราะองค์กรชาวบ้านไม่สามารถดำเนินงานเพียงตาม

ลำพัง เพราะชาวบ้านก็ไม่ว่ากันว่านักท่องเที่ยวต้องการอะไร ในขณะที่ผู้ประกอบการที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็ต้องมีความรู้เกี่ยวกับชุมชนพอสมควร เพื่อจะได้นำเสนอแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนจำนวน 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่กำปอง ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ชุมชนบ้านถ้ำหนองเป็ด ชุมชนรอบดอยหลวง-เชียงดาว ชุมชนม้ง ดอยปุย และชุมชนบ้านห้วยน้ำริน ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงพรรณนาในการศึกษา โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

จากการดำเนินงานในระยะแรกของโครงการได้ทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

- กิจกรรมครั้งที่ 1 เรื่อง “สร้างความเข้าใจ” วันที่ 5 กรกฎาคม 2547 ณ ห้องประชุม สกว. ตามที่ทางสกว.ภาค ได้เสนอโครงการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีนางสาว โฉมศิริ ทิมสุทิน เป็นผู้ประสานงานเครือข่าย และเป็นประธานการประชุมทำความเข้าใจในเรื่องการทำงานของโครงการฯ นี้
- สํารวจข้อมูลชุมชน (ศักยภาพในด้านการจัดการท่องเที่ยว)
  - ชุมชนม้ง ดอยปุย
  - ชุมชนบ้านห้วยน้ำริน อ.แม่วาง
  - ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง อ.จอมทอง
  - ชุมชนบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน
  - ชุมชนบ้านถ้ำ เชียงดาว อ.เชียงดาว
  - ชุมชนบ้านหนองเป็ด อ.ไชยปราการ
- ออกแบบเครื่องมือในการศึกษาความพร้อมด้านการท่องเที่ยวชุมชน
- วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อวัดความพร้อมของชุมชน / ชีดความสามารถ/ศักยภาพ
- จัดเวทีพูดคุยในเรื่องของ
  - ความพร้อมของชุมชนและการจัดการ /บริหารเครือข่าย
  - กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายฯ
  - จัดตั้งคณะกรรมการของเครือข่าย
  - ตั้งกฎเกณฑ์,ระเบียบของเครือข่าย
  - จัดทำเส้นทางเชื่อมโยงเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยว
  - การกำหนดอัตราค่าบริการ การท่องเที่ยวที่เหมาะสม

- จัดเวทีเพื่อสรุปรูปแบบ การบริหารจัดการเครือข่ายฯ
- รวบรวมและประมวล ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของทั้ง 6 ชุมชน เพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว
- ดำรวจข้อมูลของผู้ประกอบการการท่องเที่ยว
- ประสานไปยังผู้ประกอบการ (บริษัททัวร์)
- จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อประชาสัมพันธ์และประสานความร่วมมือกับผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสื่อมวลชน

แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล

1. ข้อมูลที่ใช้ประกอบในการศึกษาวิจัย จำแนกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่ม เป็นต้น การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง และได้มีการใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพ และมีการใช้เทปบันทึกเสียงเพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้แล้วโดยบุคคล กลุ่มบุคคล และสถาบันต่างๆ เช่น เอกสาร รายงานวิจัย บทความ วารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ หนังสือ รวมถึง ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

2. วิธีการเก็บข้อมูล

2.1 การค้นคว้าจากเอกสารข้อมูลที่มีการเก็บรวบรวมไว้แล้วจากงานวิจัยที่ชาวบ้านทำเสร็จแล้วและจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) โดยสัมภาษณ์จากผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน โดยสอบถามจากผู้รู้ในชุมชน

2.3 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เป็นการสังเกตการณ์ในขณะที่ได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยทั้งการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน การสัมมนา และได้มีการบันทึกกระบวนการไปพร้อมๆกัน

2.4 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participatory Observation) เป็นการสังเกตการณ์โดยที่ทีมวิจัยไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยแต่มีโอกาสได้ร่วมในกิจกรรมการวิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์ เท่านั้น

2.5 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้จุดประเด็นเพื่อชักจูงให้เกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นในการสนทนาโดยมีผู้เข้าร่วมพูดคุยประมาณ 6-10 คน (เป็นผู้รู้ในชุมชน)

2.6 การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระดับบุคคล เป็นกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการที่สำคัญมาก กิจกรรมหนึ่งที่ทำเนืองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทุกสถานที่ที่มีโอกาสหรือขาดโอกาสก็ตามซึ่งอาจจำเป็นต้องสร้างโอกาสให้กับตัวเองมากยิ่งขึ้น โดยมีเทคนิคหรือทักษะที่สำคัญคล้ายกับการประชุมกลุ่มย่อยเป็นพื้นฐาน ซึ่งในปัจจุบันมีการใช้เทคโนโลยีสื่อสารมากขึ้น เช่นการพูดคุยกันทางโทรศัพท์ ซึ่งมีความเหมาะสมกับบางชุมชน บางพื้นที่เท่านั้น เป็นการสนทนาร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2.7 เทคนิค AIC (Appreciation, Influence and Control) เป็นเทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ที่เป็นระดมสมองทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหาชี้ชัดจำกัดความต้องการและศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆเป็นการใช้ประสบการณ์และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เข้าร่วมกระบวนการในการช่วยกันกำหนดแผน และแนวทางร่วมกัน

ทีมวิจัย

1.	นางสาวโฉมศิริ	ทิมสุทิน	ผู้ประสานงานเครือข่าย
2.	นายยิ่งยศ	หวังวนวัฒน์	ผู้ร่วมวิจัยจากบ้านมั่ง คอยปุย
3.	นายดวงจันทร์	เมฆวิชัยวงศ์	ผู้ร่วมวิจัยจากบ้านแม่กลางหลวง
4.	นายสมศักดิ์	ศรีภูมิทอง	ผู้ร่วมวิจัยจากบ้านแม่กลางหลวง
5.	นายท้อ	กำเนิดไพร	ผู้ร่วมวิจัยจากบ้านห้วยน้ำริน
6.	นายวารินทร์	วรินทร์เวช	ผู้ร่วมวิจัยจากบ้านถ้ำ อ.เชียงดาว
7.	นายพรหมมินทร์	พวงมาลา	ผู้ร่วมวิจัยจากบ้านแม่กำปอง
8.	นายสุรินทร์	หอมไกล	ผู้ร่วมวิจัยจากบ้านหนองเป็ด

แผนกิจกรรมระยะที่ 1 (กรกฎาคม – กันยายน 47)

กิจกรรม

1. ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลชุมชนในด้านต่างๆ (กำหนดประเด็นที่จะเก็บข้อมูล)
2. ออกแบบเครื่องมือ /ทดสอบ (ประชุมทีมวิจัย)
3. ออกแบบเครื่องมือ /ทดสอบ (ประชุมทีมวิจัย)
4. ลงพื้นที่เก็บข้อมูล (ความพร้อม / ชัดความสามารถ)
5. เวทีวิเคราะห์ข้อมูล และความพร้อมในการบริหารจัดการของชุมชน
6. เวทีนำเสนอข้อมูล (ขอข้อเสนอแนะจากทีมที่ปรึกษา)
7. ประชุมจัดทำแผนระยะที่ 2

วิธีการ/กระบวนการ

- ลงพื้นที่ 6 ชุมชน
- พุคคุย/แลกเปลี่ยน/สอบถาม ชุมชนทั้ง 6 ชุมชน
  - แม่กลางหลวง
  - ดอยปุย
  - เชียงดาว
  - หนองเบ็ญ
  - ห้วยน้ำริน
  - แม่กำปอง
- นำข้อมูลจากข้อ 1 มาออกแบบเครื่องมือในการเก็บ ข้อมูล
- ลงพื้นที่ 6 ชุมชน
- จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล
- จัดเวทีนำเสนอข้อมูลต่อผู้สนใจ / ผู้ทรงคุณวุฒิ / ทีมที่ปรึกษา
- ประชุมทีมวิจัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบสถานการณ์ปัจจุบัน
2. ได้ข้อมูลชุมชน เพื่อนำมาออกแบบเครื่องมือ
3. ได้เครื่องมือ
4. ได้ข้อมูลความพร้อมต่างๆ ของชุมชน

5. ทราบความเคลื่อนไหว / ซึ่คความสามารถในการบริหารจัดการของแต่ละ ชุมชน
6. ได้ข้อมูลด้านความพร้อมของชุมชน
7. วางแผนแนวทางการทำงานระยะที่ 2
8. ได้ข้อมูลทำรายงาน
9. ได้แผนงานระยะที่ 2

แผนกิจกรรมระยะที่ 2 (เดือนพฤศจิกายน 2547 ถึง กุมภาพันธ์ 2548)

กิจกรรม

1. การพัฒนาโปรแกรมทัวร์ใน 3 เส้นทาง และวางแผนการจัดการตลาด ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวในรูปของเครือข่ายฯ
2. การพัฒนากลไกการจัดการเครือข่ายร่วมกับภาคีต่างๆ ได้แก่ ผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา เอกชน และภาครัฐ
3. เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานของโครงการ และจัดทำแผนการดำเนินงานของเครือข่ายฯ
4. จัดทดลองทัวร์เพื่อเปิดรับนักท่องเที่ยว ทั้ง 3 เส้นทาง เพื่อทดลองปฏิบัติการจริง และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง

วิธีการ/กระบวนการ

1. จัดประชุมเพื่อร่วมกันพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวทั้ง 3 เส้นทาง
2. ลงพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมทั้ง 6 ชุมชน
3. คัดเลือกและจัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนงานร่วมกัน
4. เวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานของโครงการและจัดทำแผนงานของเครือข่ายฯ
5. จัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์
6. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ เอกสาร แผ่นพับ วิทยุ เป็นต้น
7. เปิดรับสมัครบุคคลที่สนใจเข้าร่วมทดลองการท่องเที่ยว ใน 3 เส้นทางที่กำหนด (จากงานวิจัยระยะที่ 1)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดกลไก การจัดการเครือข่ายฯ
2. ได้ข้อมูลการท่องเที่ยว พร้อมสื่อ ประชาสัมพันธ์
3. ได้แผนการตลาด ประชาสัมพันธ์
4. เกิดการประสานความร่วมมือร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
5. ได้รูปแบบ วิธีการบริหารจัดการ เครือข่ายฯ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษารูปแบบการจัดการและการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีชุมชนนำร่อง จำนวน 6 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ชุมชนหมู่บ้านแม่กำปอง ชุมชนหมู่บ้านแม่กลางหลวง ชุมชนหมู่บ้านหนองเป็ด ชุมชนหมู่บ้านห้วยน้ำริน ชุมชนหมู่บ้านม้ง คอยปุ่ย และชุมชนคอยหลวง เชียงดาว ซึ่งมีพื้นที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ และมีการดำเนินการจัดการด้านท่องเที่ยวภายในชุมชน ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าจากเอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาจากบุคคล การสัมภาษณ์ การสังเกตและสำรวจพื้นที่อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ในระยะที่ 1 ผู้ศึกษาจึงได้สรุปผลการศึกษา ไว้ดังนี้

ในการศึกษานี้ ได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บริบทชุมชน และ ความพร้อมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน นำเสนอโดยการใช้ตารางวิเคราะห์ SWOT Analysis ของแต่ละชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา กลไกเชื่อมโยงให้เกิดการทำงานประสานกันแบบเครือข่าย

ตอนที่ 2 รูปแบบ การบริหารจัดการ และกลไก ในการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 โปรแกรมการท่องเที่ยว ข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ

ตอนที่ 1 บริบทชุมชน และ ความพร้อมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

1. ชุมชนบ้านแม่กำปอง

บริบทของชุมชนบ้านแม่กำปอง ต.ห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายเป็นชุมชนแบบดั้งเดิมมีความเป็นเอกลักษณ์พื้นบ้านท้องถิ่น โดยการปลูกสร้างบ้านเรือนด้วยไม้เป็นวัสดุหลักลดทอนตามไหล่เขา ไม่มีรั้วกันอาณาเขต ประชาชนมีรายได้จากการเกษตรกรรม คือ การปลูกและการแปรรูปเมี่ยง การปลูกพืช ชาสมุนไพร ซึ่งเป็นภูมิปัญญาหนึ่งของหมู่บ้านแห่งนี้ นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายของทรัพยากรการ

ท่องเที่ยว อันได้แก่ ธรรมชาติของป่าไม้ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ความสวยงามของน้ำตกแม่กำปองและความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านประเพณีและวัฒนธรรม ได้แก่ การเล่นดนตรีพื้นเมือง การฟ้อนรำประจำถิ่น และวิถีชีวิตของชาวบ้านแม่กำปองที่มีอัธยาศัยในการต้อนรับแขกผู้มาเยือน เป็นอย่างดี จากสภาพองค์กรรวมของหมู่บ้านที่ส่งเสริมด้วยธรรมชาติ ประกอบกับความพร้อมในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้าน โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวตามสมควร

ปัจจุบันในหมู่บ้านได้มีการจัดการการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ เพื่อให้ชุมชนมีรายได้เสริม ถือได้ว่าชุมชนบ้านแม่กำปองมีความพร้อมในการจัดการด้านท่องเที่ยวอยู่ในระดับหนึ่ง

ในการศึกษาความพร้อมของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งใช้วิธีการ การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ สังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างคณะกรรมการท่องเที่ยวบ้านแม่กำปอง และทีมวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้มาจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อวิเคราะห์ขีดความสามารถตามความพร้อมของชุมชน จากกลุ่มตัวแทนผู้วิจัยท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และแสดงความคิดเห็นต่อข้อมูลที่ศึกษา เพื่อชี้ประเด็นความพร้อมว่าอยู่ในระดับใด เพื่อนำไปสู่การวางแผนการพัฒนากลไกการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ SWOT ขีดความสามารถและข้อจำกัดด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กำปอง

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนมีการท่องเที่ยวแบบการศึกษาวิถีชีวิตของชุมชนในเรื่องการทำป่าเมี่ยง และกาแฟ 2. มีสภาพพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติที่สมบูรณ์ 3. ชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 4. ชุมชนมีความรู้เป็นอย่างดี และสามารถถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวได้ 5. ชุมชนมีการจัดการในเรื่องขยะในชุมชน โดยมีทำการแยกขยะ และมีเตาเผา 1 เตาไว้สำหรับเผาขยะ 6. ในเรื่องการบำบัดน้ำเสีย เนื่องจากชุมชนมีสภาพพื้นดินเป็นดินร่วนปนทรายเมื่อน้ำเสียในปริมาณ ไม่มากก็ไหลลงพื้นได้เลย 7. ส่วนการบำบัดเสียที่เกิดจากการประกอบอาหาร โดยชุมชนมีท่อซิเมนต์สำหรับทิ้งน้ำเสียที่เกิดจากการประกอบอาหารของร้านค้าต่าง ๆ 8. เส้นทางการเดินทางในชุมชนมีสภาพดี 9. มีการจัดตั้งหน่วย รปม. (หน่วยรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน) เพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาที่เดียวเป็นจำนวนมากๆ ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของสถานที่รองรับไม่ว่าจะเป็นเรื่องของที่พักร และที่จอดรถของนักท่องเที่ยว

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>10. มีการตั้งหน่วย อสม. เข้ามาดูแลในเรื่องของการปฐมพยาบาลขั้นต้น</p> <p>11. ชุมชนมีห้องพักแบบ Home stay อยู่ทั้งหมด 11 หลัง ซึ่งมีความเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว</p> <p>12. อีกทั้งห้องพักเป็นแบบ Home stay จึงมีความเป็นส่วนตัว</p> <p>13. ชุมชนมีการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวด้วยความสะอาดเป็นหลัก</p> <p>14. ชุมชนมีห้องน้ำสำหรับบริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอและมีความสะอาดมาก และชุมชนช่วยกันดูแลความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>15. ชุมชนมีการตักเตือนนักท่องเที่ยวเมื่อทำอะไรที่เป็นอันไม่ควร</p>	

ข้อจำกัด / อุปสรรค	โอกาส
<p>1. มีคู่แข่ง</p> <p>2. มีปัญหาในเรื่องของทีจอครด</p> <p>3. ยังไม่มีป้ายบอกระยะทาง/เส้นทางการเดินทางศึกษาธรรมชาติ</p>	<p>1. ได้รับเงินสนับสนุนจากสหกรณ์</p> <p>2. มีหน่วยงานของ อบต. และทางอำเภอให้การสนับสนุน</p>

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชนบ้านแม่กำปอง อ.กิ่งแม่ออน จากการศึกษาพบว่า

จุดแข็ง ทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติของพื้นที่ของหมู่บ้านแม่กำปอง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติของป่าไม้ น้ำตกที่สวยงาม และความหลากหลายทางชีวภาพ จากสภาพวิถีชีวิต

ของชุมชนในการทำป่าเมี่ยงและกาแฟ และการดำเนินกิจกรรมด้านท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้หลักและรายได้เสริมจากการทำธุรกิจการท่องเที่ยวภายในชุมชน ทำให้เกิดความเข้มแข็งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในด้านความพร้อมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน พบว่ามีความพร้อมได้แก่ ความพร้อมด้านการให้บริการที่พักแบบโฮมสเตย์ มีจำนวน 11 หลังคาเรือนที่เข้าร่วม กิจกรรม สภาพที่พักมีความเป็นส่วนตัวของนักท่องเที่ยว มีห้องน้ำให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ มีการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่มีความสะอาด มีหน่วยรักษาความปลอดภัยเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อยภายในหมู่บ้าน และมีหน่วย อสม. ในการดูแลปฐมพยาบาลขั้นต้น ในกรณีที่นักท่องเที่ยวเกิดอุบัติเหตุ และความพร้อมในการจัดการด้านขยะมูลฝอย พบว่า มีการแยกขยะภายในชุมชน สำหรับนำไปเผาในเตาขยะที่จัดไว้ ในเรื่องการบำบัดน้ำเสีย เนื่องจากชุมชนมีสภาพพื้นดินร่วนปนทราย เมื่อน้ำเสียในปริมาณไม่มากก็จะตกลงพื้นดินได้เลย

จุดอ่อน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านแม่กำปอง มีจุดอ่อนในด้านพื้นที่จำกัดสำหรับการจอดรถ เนื่องจากสภาพของหมู่บ้านที่อยู่ตามไหล่เขา ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน เช่น แหล่งน้ำตก ก็รองรับได้อย่างจำกัด อีกทั้งปัญหาในเรื่องของสถานที่รองรับของที่พัก เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาทีเดียวยังรวมกัน ทำให้ที่พักไม่เพียงพอและบางครั้งก็เข้าพักร่วมกันหลายคนในบ้านเดียวกัน ซึ่งนำมาสู่ปัญหาของการไม่จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว และนำไปสู่การทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน

ข้อจำกัดและอุปสรรค

เนื่องจากบ้านแม่กำปอง ได้มีการดำเนินกิจการด้านการท่องเที่ยวมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง และมีชื่อเสียงรู้จักกันดี ทำให้มีนายทุนต่างถิ่น/ต่างชาติ เข้ามาซื้อที่ดินในการทำรีสอร์ทบ้านพักต่างอากาศ ซึ่งเป็นจุดผ่านของกลุ่มชุมชนที่จัดการด้านท่องเที่ยว และได้ว่าจ้างคนภายในพื้นที่เข้าไปเป็นลูกจ้าง ซึ่งทำให้เกิดปัญหาความแตกแยกระหว่างคนในชุมชน กับผู้ประกอบการบ้านพักตากอากาศ เนื่องจากเข้ามาแย่งชิงกันใช้ทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรทางธรรมชาติภายในท้องถิ่น โดยขาดความร่วมมือประสานกัน อันจะนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ในอนาคต ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงมีความอ่อนไหวและมักมีข้อจำกัดในการป้องกันดูแล และมาตรการของแต่ละชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากนายทุนก็สามารถอ้างได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นของคนไทยทุกคนจึงมีสิทธิที่จะเข้ามาใช้

โอกาส

เนื่องจากชุมชนมีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและมีทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ ในแง่ของการท่องเที่ยว นับได้ว่าบ้านแม่กำปองเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ และมีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงได้อย่างสะดวก มีสถานที่พักราคาปานกลาง ทำให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจเข้าไปเยี่ยมชมมากขึ้น ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณและการส่งเสริมการโฆษณา ประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ทำให้หมู่บ้านแม่กำปอง มีโอกาสในการมีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง

2. ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง

โครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนปกากะญอ

... มาเที่ยวดอยอินทนนท์ ชมน้ำตกสองข้างทาง เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ดูนกประจำถิ่น เสียงใส สัมผัสวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่เลื่องชื่อในการอนุรักษ์ ศึกษาภูมิปัญญาและองค์ความรู้ปกากะญอ พื้นที่แม่กลางดี พักแรมในหมู่บ้านกลางหุบเขา เมฆหมอก และผืนฟ้า นาขั้นบันได แปลงพืชผัก ไม้ดอกเมืองหนาวอันสวยงาม

เครือข่ายการท่องเที่ยวปกากะญอ

หมู่บ้านปกากะญอ 4 กลุ่มบ้าน ในพื้นที่แม่กลางดี (ขุนน้ำแม่กลาง) ในเขตอุทยาน

แห่งชาติดอยอินทนนท์ ได้แก่ บ้านแม่กลางหลวง บ้านอ่างกาน้อย บ้านผาหมอนและบ้านหนองหล่ม ได้ร่วมมือกันพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น

ภายใต้การดูแลของนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมที่ได้ร่วมกันดำเนินโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กลาง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ มีเป้าหมายให้ชุมชนสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของ

ตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืนทั้งต่อชุมชนและต่อระบบนิเวศ นอกจากนั้นยังได้ร่วมกันพัฒนาและจัดการน้ำตกลีธารซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้ตั้งชื่อไว้ให้ผู้คนได้รู้จักและมอบหมายให้ชุมชนช่วยกันดูแล เมื่อคราวเสด็จประพาสป่าอินทนนท์เมื่อเดือนมีนาคมที่ผ่านมาโดยสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านในโครงการจะมีความโดดเด่นในเรื่องของการทำนาขั้นบันไดที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ป่า จนกลายเป็นภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยง ส่วนสวนพืชผักและไม้ดอกเมืองหนาวที่เกิดจากการพัฒนาความรู้ตามที่ได้รับการส่งเสริม นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งป่าดิบเขา ป่าสนและต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดปีและยังมีวัฒนธรรมประเพณีอันสวยงามประจำชาติพันธุ์ ที่ได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดอย่างดีจากชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน

กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่ชาวบ้านได้ร่วมพัฒนาขึ้นรองรับการท่องเที่ยวและดำเนินการจัดการกันเองภายในชุมชน อาทิเช่น การบริการที่พักแบบ Home stay และ Village stay การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เดินป่าดูนกประจำถิ่นที่มีเฉพาะในบริเวณยอดดอยอินทนนท์ ชิมอาหารท้องถิ่น กาแฟสดสูตรกะเหรี่ยง ชมพิพิธภัณฑ์ และการสาธิตองค์ความรู้ต่างๆ ในศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่า ชมสวนพืชผักและดอกไม้เมืองหนาว เลือกรับซื้อผลิตภัณฑ์ และผ้าทอพื้นบ้าน นอกจากนั้นยังมีการนวดลอบสมุนไพรตามความรู้กะเหรี่ยง

กิจกรรมการท่องเที่ยวในกลุ่มบ้าน

• บ้านแม่กลางหลวง

ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและแปลงพืชผัก/ไม้ดอกเมืองหนาว ชมหมู่บ้านและวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง ชมฝูงปลาค้างคาว และเล่นน้ำห้วยแม่ที่อกกลางหมู่บ้าน

• บ้านอังกาน้อย

บริการที่พักแบบ “โฮม สเตย์” กับชาวบ้าน เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี แลวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง ชิมอาหารพื้นบ้าน เดินป่าศึกษาธรรมชาติ

• บ้านหนองหล่ม

ชมการสาธิตและการแสดงของชาวบ้านตามประเพณีและวัฒนธรรมในศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้านชมและศึกษาข้อมูลทางชาติพันธุ์ในแง่มุมต่างๆและเลือกรับซื้อผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน

• บ้านผาหมอน

บริการที่พักแบบ “วิลเลจ สเตย์” บริเวณกลางพื้นที่นาขั้นบันได และที่พักแบบ”โฮม สเตย์” ในบรรยากาศที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน ชิมอาหารพื้นบ้าน นวดแผนโบราณอบสมุนไพรและศึกษาวิถีชีวิตดั้งเดิมเดินป่าศึกษาธรรมชาติและดูนกประจำท้องถิ่น/อพยพ

การเดินทาง

สำหรับการเดินทางไปยังหมู่บ้านในโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้สามารถไปได้ทั้งรถยนต์ส่วนตัวและรถประจำทางเส้นทางเดียวกับกับการเดินทางไปยังคอยอินทนนท์อันเนื่องชื่อของจังหวัดเชียงใหม่ตามเส้นทางหลวงระหว่างอำเภอจอมทองและที่ทำการอุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์หมายเลข 1009 ที่ท่านจะสามารถมองเห็นหมู่บ้านแม่กลางหลวงได้จากเส้นทางดังกล่าว ส่วนหมู่บ้านอื่นๆจะต้องเดินทางผ่านป่าธรรมชาติเข้าไปอีกประมาณ 1-5 กิโลเมตรซึ่งตลอดเส้นทางจะมีธรรมชาติพันธุ์ไม้ที่สวยงามและแก่งลำน้ำแม่กลางพาดไหลเลียบบตลอดเส้นทาง

กิจกรรมท่องเที่ยวให้บริการโดยไกด์ท้องถิ่น

- กิจกรรม ดูนก
- กิจกรรมดูปลาค้างคาว อุนริักษ์แม่น้ำกลาง
- กิจกรรมนำเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติคอยอินทนนท์
- กิจกรรมนำเที่ยวเดินศึกษาสมุนไพรธรรมชาติ
- กิจกรรมนำเที่ยวชมวิถีชีวิตวัฒนธรรมป่าก่อญอ
- กิจกรรมงานหัตถกรรมทอผ้า บ้านสบหาด
- กิจกรรมนำเที่ยวชมแปลงเกษตรกรรมผักอินทรีย์ สตรอเบอร์รี่
- กิจกรรมนำเที่ยงโครงการหลวง โครงการวิจัยปลาเทราตี

การบริการด้านที่พัก

- ที่พักแบบ HOME STAYที่พักแบบ VILLAGE STAY
- ที่พักแบบกางเต็นท์
- อาหารเครื่องดื่ม แคมป์ไฟ
- ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

อัตราค่าเช่ารถยนต์

1. ศูนย์ฯ ไปขอดคอย พระมหาธาตุ น้ำตกแม่ปาน โครงการหลวง น้ำตกลีลาวดี ผา
ดอกเสี้ยว ราคา 800-1,000 บาท/กลุ่ม/วัน
2. ศูนย์ฯ ไปผาตั้ง,หัวเสือ ราคา 400 บาท/เที่ยว
3. ศูนย์ฯ ไป อำเภอจอมทอง ราคา 500บาท/เที่ยว
4. กรณีเหมาจ่าย 1 วัน วันละ 1,000 บาท (รวมคนขับ)

อัตราค่าเช่ารถมอเตอร์ไซด์

1. มอเตอร์ไซด์ ราคา 200บาท/วัน เติมน้ำมันเอง

อัตราค่าทำงานภายในศูนย์ฯ

1. ทำงานวันละ 100 บาท อยู่เวร ดูแลงานกลางคืน
2. กรณีแม่บ้านซักผ้าคิดเป็นวันหรือเหมาจ่าย

อัตราค่านักสื่อความหมาย (ไกด์ท้องถิ่น)

1. ศูนย์ฯ ไปหมู่บ้านแม่กลางหลวง –น้ำตกผาดอกเสี้ยว ราคา 200/กลุ่ม/เที่ยว (กลุ่มไม่
เกิน 10 คน)
2. ศูนย์ฯ ไปคอกหัวเสือ-บ้านแม่กลาง หลวง
คนนำทาง ราคา 300 บาท/กลุ่ม/วัน
ลูกหาบ ราคา 250 บาท/กลุ่ม/วัน
3. ศูนย์ฯ ไปคอกหัวเสือ-บ้านแม่กลางหลวง 1 คืน 2 วัน
คนนำทาง ราคา 600บาท /กลุ่ม/วัน
ลูกหาบ ราคา 500บาท /กลุ่ม/วัน
4. ศูนย์ฯ ไปหมู่บ้านแม่กลางหลวง ชมวิถีชีวิต ราคา100บาท/กลุ่ม
5. ศูนย์ฯ ไปขอดคอย ,ก๊วแม่ปาน, พระมหาธาตุ,โครงการหลวง,น้ำตกลีลาวดี ราคา 300
บาท/กลุ่ม/เที่ยว
6. ศูนย์ฯ ไปแปลงสตอเบอรี่ ,แปลงผักอินทรีย์ ราคา 100 บาท/กลุ่ม/เที่ยว

กฎระเบียบการเข้าอาศัยศูนย์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ Home Stay

1. ต้องให้ความเคารพ ไม่ลบหลู่ คุกคามกฎระเบียบประเพณี ความเชื่อของหมู่บ้าน
2. ต้องช่วยกันดูแลรักษาและ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งสาธารณประโยชน์ในชุมชน
3. ห้ามนำสิ่งเสพติดทุกชนิดที่ผิดกฎหมายเข้ามาเสพ และจำหน่ายในศูนย์ฯและหมู่บ้าน
4. ห้ามประพฤติผิดในทางชู้สาว และกระทำอนาจาร
5. ห้ามส่งเสียงดังรบกวนผู้อื่นในยามวิกาล
6. ห้ามเล่นการพนันทุกชนิด ภายในศูนย์ฯและหมู่บ้าน
7. ต้องรักษาความสะอาดทิ้งขยะในที่ทิ้ง ทั้งบริเวณศูนย์ฯ,หมู่บ้าน และบริเวณที่ท่องเที่ยวทั้งหมด
8. ต้องปฏิบัติตามข้อห้ามของพื้นที่ได้
9. การกระทำใดๆที่เป็นการรบกวนผู้อื่น และได้รับการตักเตือนจากเจ้าหน้าที่ศูนย์หรือเจ้าของบ้าน แล้วยังมีได้มีการปรับปรุงแก้ไขเป็นสิทธิของผู้ดูแลพื้นที่ที่จะให้ออกจากพื้นที่ได้ โดยผู้เข้ามาพักไม่มีสิทธิในการเรียกร้องค่าใช้จ่ายที่จ่ายไปทุกกรณี
10. ผู้ที่เข้ามาพักอาศัยในพื้นที่ยินยอมปฏิบัติตามในทุกกรณี และหากมีความสงสัย สอบถามและทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ และคณะกรรมการเจ้าของบ้านเท่านั้น

เครือข่ายการท่องเที่ยวปกาศาเภออัญอ บ้านแม่กลางหลวง จังหวัดเชียงใหม่
 ศูนย์บริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คอยอินทนนท์ บ้านแม่กลางหลวง (กม.26) ซาลี สว่างธรรมกุล ,
 สมศักดิ์ ศิริภูมิทอง 68ม.17 บ้านแม่กลางหลวง ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ 50160 06-
 1936464 01-9608856

บ้านแม่กลางหลวง ตั้งอยู่ในหุบเขานาขั้นบันได อันเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 3 บนคอกอินทนนท์ ในเขตการปกครองของหมู่ 17 ต.บ้านหลวง อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ได้อพยพมาจากประเทศพม่า เข้ามาอยู่ในบริเวณพื้นที่อุทยานแห่งชาติคอกอินทนนท์ เมื่อประมาณ ทศวรรษ 2330 และได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่บ้านอังก้าน้อยและบ้านผาหมอนเป็นหมู่บ้านหลักหรือหมู่บ้านเก่า เมื่อประมาณ 20 กว่าปี ก่อนการอพยพย้ายถิ่นไปมาในบริเวณนั้น ตามความเชื่อเกี่ยวกับภัยพิบัติและโรคระบาดที่เกิดขึ้น ได้มีการขยายหมู่บ้านจากบ้านอังก้าน้อยไปยังบ้านแม่กลางหลวง และจากบ้านผาหมอนไปยังบ้านหนองหล่มดังเช่นปัจจุบัน

บริเวณลุ่มน้ำแม่กลางหรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า “แม่กลางคี” เป็นชนเผ่ากระเหรี่ยงอาศัย ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงในกลุ่มสะกอ หรือยางขาวในภาษาราชการ หรือที่รู้จักในชื่อ ปกาเกอญอ หรือ คานยอ (Kanyaw) อันหมายถึง ผู้มีความสมถะและเรียบง่ายบริเวณลุ่มน้ำแม่กลางประกอบด้วยชุมชนย่อย 4 แห่ง คือ ชุมชนบ้านอังก้าน้อย ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ชุมชนบ้านหนองหล่ม และชุมชนบ้านผาหมอน จำนวนครัวเรือนแต่ละกลุ่มประมาณ 60 – 80 ครัวเรือน นอกจากนี้ชุมชนแม่กลางหลวงยังมีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยว ได้แก่

พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านและศูนย์วัฒนธรรมปกาเกอญอ รวบรวมศิลปะวัตถุและเรื่องราวของชาวปกาเกอญอลุ่มน้ำกลาง อาทิ เครื่องจักสาน ผ้าทอ เครื่องมือ เครื่องใช้โบราณของชนเผ่า เครื่องดนตรี รวมทั้งการสาธิตการใช้ชีวิตตามแบบดั้งเดิม การทอผ้า การอ้อทา การละเล่น/แสดง และการเตรียมข้าวสาร เป็นต้น

ศึกษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำแม่กลาง ยังคงดำเนินไปในแนวทางเดิมตามความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมชนเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา พึ่งพาธรรมชาติ และเอื้ออาหารต่อกันฉันท์พี่น้อง ภูมิปัญญาที่มีมาแต่เดิม ได้รับการถ่ายทอดสู่ชนในรุ่นปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานฝีมือ ความรู้เรื่องสมุนไพร การเกษตร เป็นต้น

ชมการทำนาขั้นบันได และการปลูกพืชเมืองหนาว ร่วมกิจกรรมการทำนาในทุกขั้นตอนการปลูก หรือเลือกสูดกลิ่นไอความหอมของกล้าข้าว – ต้นข้าว – รวงข้าว (อยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน) และสัมผัสการปลูกพืชผักเมืองหนาวหลังฤดูการเก็บเกี่ยว เปิดให้เข้าชมและเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยตนเอง เช่น การปลูกสตรอเบอร์รี่ ชูโกนี่ เฮอร์บีร่า และลิ้นี่ เป็นต้น

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ SWOT ชิดความสามารถและข้อจำกัดด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จ. เชียงใหม่

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. ในชุมชน มีน้ำตกในพื้นที่ท่องเที่ยว 15 จุด 2. มีการดูแล ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ชนเผ่าในพื้นที่ 2 เผ่า 3. มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแนวใหม่ต้องปลอดภัย 4. ศึกษาสมุนไพร พร้อมชมบ้านเล็กในป่าใหญ่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ในอุทยาน 5. มีการจัดกิจกรรมการเล่นเดหน่าจะเล่นได้ทุกครั้งเมื่อแขกต้องการ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ในช่วงหน้าหนาวเวลาที่มีแขกมากพื้นที่ไม่เพียงพอในการรองรับ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>6. กิจกรรมที่เป็นพิธีต่างๆ ก็เป็นไปตาม วั เวลาตั้งแต่ มิ.ย. – พ.ค.</p> <p>7. มีการแนะนำให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเป็นเรื่อง ๆ ไป ให้แขกเลือก เพราะจะได้จัดไกด์ที่มีความรู้เฉพาะ และแขกก็จะได้รับความรู้ตามต้องการ</p> <p>8. การจัดเก็บขยะ ในศูนย์การท่องเที่ยวให้อุทยานช่วยเก็บไปเผาในพื้นที่</p> <p>9. มีการบำบัดน้ำเสียตามคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่อุทยาน</p> <p>10. ชุมชนได้มีการฝึกอบรมเพื่อเป็นไกด์ท้องถิ่น 5 รุ่น โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - อุทยานในพื้นที่ - กองพัฒนาเกษตรที่สูง <p>11. ชุมชนมีระบบการจัดระบบความปลอดภัยหรือให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - เส้นทางการเดินทางภายในชุมชน - เส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว - ความปลอดภัยในแหล่งที่พัก - ให้กรรมการท่องเที่ยวจัดเวรยามในช่วงที่แขกมาพักในพื้นที่ <p>12. ความสะดวกสบายของถนน</p> <p>13. มีสถานที่จอดรถ / ลานจอดรถในที่พัก</p> <p>14. มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการสำหรับนักท่องเที่ยวโดยสื่อที่ใช้เป็นแผ่นพับ และป้ายโฆษณา</p>	

ข้อจำกัด / อุปสรรค	โอกาส
1. พื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอุทยานแห่งชาติ ทำให้ชุมชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	1. อยู่ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลัก 2. ได้รับการส่งเสริมด้านการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน 3. มีการทำการเกษตรที่หลากหลาย ปลอดภัยสารเคมี

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์ขีดความสามารถและข้อจำกัดของชุมชนบ้านแม่กลางหลวง จากการศึกษาพบว่า

จุดแข็ง

บริบทและสภาพความหลากหลายทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางชีวภาพ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะถิ่น ทำให้ชุมชนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง ในด้านความพร้อมด้านที่พักและระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับที่ดี มีความปลอดภัยและเป็นส่วนตัวสำหรับนักท่องเที่ยว และความพร้อมในด้านการสื่อความหมายชุมชนมีความพร้อมมากที่สุด เนื่องจากได้รับการอบรมเพื่อเป็นไกด์ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จากอุทยานในพื้นที่ และกองพัฒนาเกษตรที่สูง ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี อีกทั้งเส้นทางการคมนาคมสามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบาย

จุดอ่อน

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง มีจุดอ่อนในด้านการรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาว มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาทำให้เกิดอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งอาจเป็นผลเสียต่อพื้นที่ใกล้เคียงในอนาคต ในด้านความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ (Carrying Capacity)

โอกาส

เนื่องจากชุมชนบ้านแม่กลางหลวงอยู่ระหว่างเส้นทางหลักของแหล่งท่องเที่ยวบนยอดดอยอินทนนท์ ทำให้มีโอกาสนในการขยายพื้นที่ในการรองรับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ข้อจำกัดและอุปสรรค

พื้นที่ของชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ขึ้นอยู่กับอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ ทำให้ชุมชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบริเวณใกล้เคียง และชุมชนยังไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่หน่วยงานของกรมป่าไม้มีไฟฟ้าใช้ตลอดซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน จึงทำให้เห็นว่าอุปสรรคในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชนยังมีข้อจำกัดอย่างยิ่ง

3. ชุมชนบ้านต้า ดอยหลวงเชียงดาว

ดอยหลวงเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเชียงดาว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ต่อมาปี พ.ศ. 2424 ได้ถูกประกาศเป็นรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว โดยมีพื้นที่ประมาณ 230,000 ไร่ มีเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและสถานีวิจัยพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาวร่วมกันดูแล สภาพพื้นที่บริเวณดอยหลวงเชียงดาวอุดมไปด้วยทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศมากมาย ทั้งสัตว์ป่า กกล้วยไม้และพันธุ์ไม้หายาก อีกทั้งยังมีระบบคุณค่า ความเชื่อและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บริเวณรอบดอยหลวงเชียงดาวอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าและควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป

สถานการณ์การท่องเที่ยวคยองฮวงเซียงคาวนั้น พบว่าปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีการประชาสัมพันธ์โดยหน่วยงานภาครัฐ ทำให้คยองฮวงเซียงคาวเป็นที่รู้จักแพร่หลายกับนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยในแต่ละปีนั้นจะมีนักท่องเที่ยวประมาณ 1,516 คน (ข้อมูลปี 2545) ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปส่วนใหญ่จะเป็นวัยหนุ่มสาว ต้องการความตื่นเต้น ผจญภัยและความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและนก ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวบริเวณคยองฮวงเซียงคาวยังขาดการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กล่าวคือ อำนาจหน้าที่การจัดการเป็นของหน่วยงานภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว ขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนบริเวณรอบคยองฮวงเซียงคาว รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเสียจากการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น

จากสถานการณ์ดังกล่าว ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่คยองฮวงเซียงคาวขาดระบบการจัดการที่มีส่วนร่วม ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้เป็นเครื่องมือในการท่องเที่ยวโดยมิได้คำนึงถึงความยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่คยองฮวงเซียงคาวรวมทั้งร่วมกันค้นหาารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับคยองฮวงเซียงคาว โดยเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนต่อไป พร้อมทั้งสามารถกำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนและสามารถผลักดันไปสู่นโยบายการพัฒนาพื้นที่อำเภอเซียงคาว รวมทั้งนโยบายการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

การจัดการรูปแบบท่องเที่ยวในปัจจุบัน

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โครงการวิจัยฯจึงได้ร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคยองฮวงเซียงคาว ประชุมหาแนวทาง แก้ไข โดยกำหนดให้เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวคยองฮวงเซียงคาว ซึ่ง

การระดมความคิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
คยองฮวงเซียงคาว ในการกำหนดรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว

คอกหลวงเขียงดาว มีลักษณะเด่นทางธรรมชาติ ทั้งในเรื่องของพรรณพืชที่มีแห่งเดียวในประเทศไทย เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าสงวน 2 ชนิด ใน 15 ชนิดของไทย และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีความสูงเป็นอันดับสามของประเทศ และเป็นภูเขาหินปูนที่สูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ มีลักษณะสูงชันของหน้าผา ตั้งแต่ 45 – 70 องศา ในช่วงระดับความสูง 1,900 เมตร ขึ้นไป ประกอบกับการเดินทางเข้าถึง ต้องใช้วิธีเดินเท้าเท่านั้น ไม่มีถนนสำหรับรถยนต์เข้าถึง รูปแบบการท่องเที่ยวจึงเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ ดังนี้

1. ผจญภัย กับสภาพป่า ระยะทาง และความชันของพื้นที่
2. เดินทางโดยเดินเท้าเท่านั้น ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร ทั้งสองเส้นทางใช้เวลาเดินทางขึ้น ประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง และเดินลงประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง
3. ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก และแหล่งน้ำบริเวณที่พัก จึงต้องนำน้ำและสิ่งของที่จำเป็นติดตัวขึ้นไป
4. เดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทาง และพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น
5. ตลอดจนการเดินทาง และการพักผ่อน ห้ามรบกวน หรือทำอันตรายต่อสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ต้องคำนึงอยู่เสมอว่าต้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้
6. ต้องมีผู้นำทางหรือลูกหาบ ที่ได้รับการอบรมจาก เขต ฯ เชียงดาว เดินทางไปด้วยทุกครั้ง ซึ่งนอกจากนำทางและแบกสัมภาระแล้ว ยังทำหน้าที่แทนพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการกำกับดูแลในเบื้องต้น และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น

ทางโครงการวิจัยฯ ได้ดำเนินโครงการวิจัยฯ มาเป็นเวลาปีเศษ ซึ่งได้ตระหนักเสมอว่าถึงจุดสุดท้าย ความสำคัญของเป้าหมายในการวิจัยต้องเป็นของท้องถิ่น โดยเฉพาะคนในชุมชนที่ได้ดำเนินการวิจัยเป็นหลัก ดังนั้นกิจกรรมที่มีการดำเนินการวิจัย จึงพยายามอย่างยิ่งที่ให้นักในท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนร่วมในทุกๆ ระดับ ทั้งการดำเนินการวิจัย กำหนดเป้าหมายและเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งใดทำได้ก็ดำเนินการกันไป ลองผิดลองถูก จนได้คำตอบที่เป็นของทีมวิจัยชาวบ้านจริง ๆ โดยประการแรกในการดำเนินโครงการวิจัยฯ มุ่งเน้นด้านสร้างความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมประชุมในเรื่องต่าง ๆ เช่น อธิบายความเป็นมาของงานวิจัย บทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการจากการวิจัย ปัจจัยและเงื่อนไขสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยตัวแทนของ (สกว.) และร่วมกันพิจารณาโครงการศึกษาให้ครอบคลุมเป้าหมาย วัตถุประสงค์ บุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และกำหนดแผนงานกิจกรรม

สภาพของการเดินทางที่ต้องแบกสัมภาระติดตัวไป และการพักแรมในพื้นที่

สภาพความลาดชันของพื้นที่

ก่อนการเดินทางมีการตรวจ
สัมภาระ เพื่อป้องกันการนำ
สิ่งของต้องห้ามติดตัวไป

โดยทั้งนี้มิได้หมายความว่ากิจกรรมเหล่านี้จะมุ่งเน้นเพียงแค่นี้ในทีมวิจัยหากแต่ รวมถึงบุคคลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย ซึ่งหมายถึงผู้นำท้องถิ่น ผู้สนใจ หน่วยงานในพื้นที่เป็นต้น ซึ่งในช่วงแรกทางโครงการวิจัยฯก็ได้ข้อมูลที่สามารถนำมาเพื่อการทำงานเช่น ได้รับทราบปัญหาต่าง ๆ ที่พบในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอัน ได้แก่

- การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวยังไม่มีกรอบและแนวทางที่ชัดเจน
- การพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ ยังมีการพัฒนาน้อยอยู่
- เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศบนดอยเชียงดาวอันเกิดจากการขาดความรู้หรือการปฏิบัติที่ถูกต้องเมื่อขึ้นไปบนดอยเชียงดาว
- เกิดการแทรกแซงของวัฒนธรรมและการพัฒนาจากต่างถิ่น
- เกิดปัญหาความรู้ ความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ชัดเจน
- เกิดปัญหาการขัดแย้ง ภายในชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ
- ปัญหาความยากจน

เมื่อทีมวิจัยได้รับรู้ปัญหาดังกล่าวกล่าวจึงได้ร่วมมือกันในการหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของชุมชนในพื้นที่โดยได้เสนอให้มีการจัดตั้งทีมหรือชมรมให้เป็นกลุ่มเฉพาะ

ซึ่งโครงการวิจัยฯในช่วงที่สองจึงได้ดำเนินการในลักษณะชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกรอบร่วมกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติหรือแนะนำให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง โดยคนในชุมชนเป็นตัวอย่าง ทั้งยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระของทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวในเรื่องการให้ความรู้หรือให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวบนดอยหลวงเชียงดาวและเพื่อเป็นศูนย์รวมผู้ทำงาน เช่น พวกลูกหาบ ทำให้ทราบว่า มีลูกหาบทั้งหมดกี่คน ถ้าหากมีนักท่องเที่ยวมาติดต่อก็สามารถหาลูกหาบได้เลย อีกทั้งยังเป็นแหล่งกระจายข่าวสารให้นักท่องเที่ยวรู้จักดอยหลวงเชียงดาวมากขึ้น ถ้านักท่องเที่ยวต้องการที่จะขึ้นไปบนดอยหลวงเชียงดาวก็จะมาติดต่อกับทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฯ ก็จะได้ทราบจำนวนที่แท้จริงว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปในแต่ละวันนั้นเป็นเท่าไร และลูกหาบทุกคนก็ต้องมาลงทะเบียนเพื่อให้ทราบจำนวนที่แน่นอนว่ามีลูกหาบทั้งหมดกี่คน ดัชนีปัญหาเรื่องลูกหาบพานักท่องเที่ยวขึ้นไปเอง ซึ่งทำให้เกิดปัญหามีนักท่องเที่ยวขึ้นไปพักข้างบนมากเกินไปได้

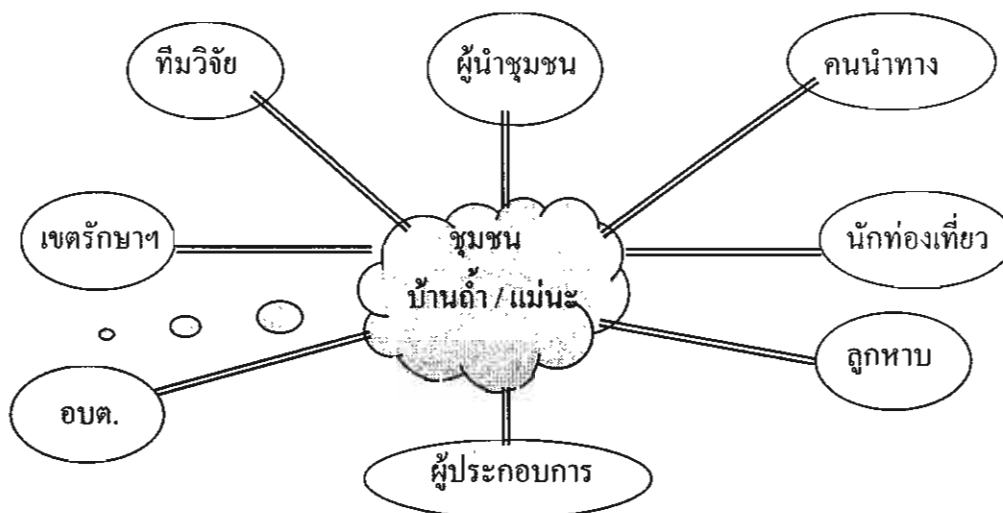
จากการดำเนินงานวิจัย ผู้เข้าร่วมให้ข้อเสนอแนะหลายเรื่องได้แก่

1. การให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวก่อนขึ้นบนคอยหลวงเชียงดาว
2. ทำสัญลักษณ์ระหว่างทางขึ้น เกี่ยวกับข้อปฏิบัติหรือการปฏิบัติตัวในระหว่างการเดินทางเป็นระยะ ๆ เช่น ป้ายห้ามผ่าน , ห้ามทิ้งขยะ, ห้ามส่งเสียงดัง เป็นต้น
3. ทำแผนที่การเดินทางขึ้นบนคอยหลวงเชียงดาว ว่าถ้าจะขึ้นสามารถขึ้นได้ที่ทางและขึ้นได้จากทางไหนได้บ้าง แจกให้แก่นักท่องเที่ยวเพื่อไปศึกษาเส้นทาง
4. จัดทำมาตรการกำหนดว่า ทางเขตฯ มีหน้าที่ทำอะไร ลูกหาบมีหน้าที่อะไรบ้าง เช่น ลูกหาบต้องช่วยกันในเรื่องขยะ เป็นต้น

ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวนี้ได้มาจาก กลุ่มชาวบ้านที่เป็นลูกหาบ ผู้นำทาง คณะอาจารย์โรงเรียน เชียงดาววิทยาคม และอบต.ของหลาย ๆ ตำบลที่ได้เข้าร่วมในการประชุม และยังให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักของการท่องเที่ยวที่ดีไว้ดังนี้

1. ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
2. รักษาลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวให้คงเดิม
3. เป็นการท่องเที่ยวแบบศึกษา เรียนรู้ธรรมชาติ
4. เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ เมื่อมาแล้วอยากมาอีก
5. เป็นการท่องเที่ยวที่สร้างให้เกิดความตระหนัก รักและหวงแหนธรรมชาติของคอยหลวงเชียงดาว

สรุปคือการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนคอยหลวงเชียงดาวขึ้นอยู่กับความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย ซึ่งได้แก่

ผลที่ได้รับ จากการดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมา

1. ข้อมูล / องค์ความรู้จากท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันถูกนำมาใช้ในการดำเนินรูปแบบบริหารการท่องเที่ยวร่วมกับทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในลักษณะการศึกษาธรรมชาติ เช่น ดูนก ศึกษาพรรณไม้ ค่ายพักแรม และเดินทางไกล
2. การจัดการการท่องเที่ยวที่ได้มีการดำเนินการนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการศึกษาและรวบรวมนำมาจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในด้าน
  - ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวเช่น พืช สัตว์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำเนินความเชื่อ เป็นต้น
  - คน ชุมชนในท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งในปัจจุบัน มีชุมชนเข้าร่วม ประมาณ 6 ชุมชน และจะมีการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในอนาคต ซึ่งมีการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เป็นคนนำทางและลูกหาบทุกปี
  - รายได้ ปัจจุบันมี ลูกหาบ คนนำทางเข้าร่วมใน โครงการวิจัยฯ ประมาณ 150 คน โดยมีรายได้เฉลี่ยคนละ 10,000 บาท ต่อหนึ่งฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีอยู่ 5 เดือน โดยช่วงก่อนเริ่มต้นโครงการฯ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวประมาณ 1,500 คนต่อปี (พ.ศ. 2546) คิดเป็นเงินประมาณ 3,000,000 บาท ที่ใช้จ่ายในพื้นที่ อำเภอเชียงดาว (คิดจากค่าเฉลี่ยการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวคนละ 2,000 บาท) ซึ่งในปีนี้มีนักท่องเที่ยวทั้งหมดอยู่ที่ประมาณ 4,900 คน ซึ่งมากกว่าในปี 2546 ถึง 3 เท่า
3. ข้อตกลงร่วมกัน อันเกิดจากการทำงานร่วมกัน ของชาวบ้าน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและ โครงการวิจัยฯ ในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ SWOT ชี้ความสามารถและข้อจำกัดด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนรอบดอยหลวง ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นภายในท้องถิ่น เช่น ถ้ำเชียงดาว, ดอยดอยหลวงเชียงดาวที่มีพันธุ์พืชกึ่งเขตร้อนอยู่จำนวนมาก และมีทิวทัศน์ที่งดงาม, สำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่อง	1. ชุมชนไม่มีมาตรการในการบำบัดน้ำเสีย 2. ไม่มีการจัดเวรยาม 3. ไม่มีระบบการรักษาความปลอดภัยในแหล่งที่พัก 4. ไม่มีการปฐมพยาบาลขั้นต้น หากเกิดอุบัติเหตุ

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>2. ชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม เช่น มีการนำเที่ยวถ้ำ โดยจัดคนนำทางศึกษาธรรมชาติของถ้ำ, มีการอบรมคนนำทาง ลูกหาบ สำหรับนำเที่ยวบนยอดดอยหลวงเชียงดาว เพื่อให้สามารถนำนักท่องเที่ยวขึ้นไปศึกษาธรรมชาติ</p> <p>3. ชุมชนมีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวด้านการศึกษาพรรณไม้ ดอก และสมุนไพร</p> <p>4. ชุมชนมีการจัดการขยะและสิ่งสกปรกในแหล่งพื้นที่ตามจุดต่าง ๆ โดย อบต. เป็นผู้จัดเก็บมากำจัดในชุมชน โดยขยะเปียกใช้ฝัง และขยะที่ไม่ย่อยสลายนำลงมาคัดแยกเพื่อนำไปขาย</p> <p>5. ชุมชนมีการฝึกอบรมเพื่อเป็นไกด์ท้องถิ่น โดยโครงการการศึกษาและพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาวฯ และเครือข่ายลุ่มน้ำปิง</p> <p>6. ชุมชนมีการจัดระบบการรักษาความปลอดภัยในด้านเส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>7. มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต และหนังสือ</p> <p>8. ความปลอดภัยในสุขภาพอนามัย เช่น น้ำดื่มคุณภาพอาหาร และห้องน้ำดี</p> <p>9. เส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวกสบาย</p> <p>10. มีสถานที่จอดรถ / ลานจอดรถเพียงพอ</p>	<p>5. ไม่มีองค์กรรับผิดชอบในเรื่องของเส้นทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>6. ไม่มีป้าย/สัญลักษณ์บอกแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน</p> <p>7. ไม่มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการนักท่องเที่ยว</p> <p>8. ชุมชนขาดการมีส่วนร่วม</p>

ข้อจำกัด/อุปสรรค	โอกาส
<ol style="list-style-type: none"> 1. จำนวนห้องพักที่พร้อมให้บริการ 2. ความสะอาดของอุปกรณ์ที่พัก ที่นอน หมอน 3. ความเป็นส่วนตัวของสถานที่พัก 4. ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งที่พัก 5. ไม่มีองค์กรที่รับผิดชอบในเรื่องของที่พัก 6. การให้บริการอาหาร/เครื่องดื่มเป็นของเอกชน 7. ความสะอาดของอาหาร 8. วัสดุคิบบที่นำมาใช้ในการประกอบมาจากตลาดเชียงดาว 9. น้ำดื่มที่นำมาใช้ได้มาจากร้านค้า 10. องค์กรที่เข้ารับรับผิดชอบในการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มเป็นของเอกชน 11. จำนวนห้องน้ำห้องส้วมสำหรับบริการนักท่องเที่ยว 12. การดูแลและรักษาความสะอาดห้องน้ำห้องส้วม 13. ห้องน้ำห้องส้วมที่ให้บริการนักท่องเที่ยวใช้ห้องน้ำในวัด 14. กฎระเบียบและกติกากาที่เขตฯ คั้งขึ้น 15. ยังไม่มีมาตรการหรือบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวเป็นผู้ให้ความรับผิดชอบในเรื่องของความปลอดภัยและให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว 2. ในเรื่องของเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวใช้หรือปฏิบัติตามระเบียบของเขตฯ

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชนคอยหลวง อ.เชียงดาว จ. เชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่า

จุดแข็ง

มีแหล่งท่องเที่ยวและทิวทัศน์ที่งดงามจากยอดคอยหลวงเชียงดาวที่มีพันธุ์พืชที่หลากหลาย และสำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่องที่มีชื่อเสียง จึงทำให้มีกิจกรรมที่เหมาะสมเฉพาะกลุ่มที่สนใจ ด้านการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเดินป่าขึ้นยอดคอย หรือการท่องเที่ยวการศึกษาธรรมชาติของถ้ำ หรือการศึกษาพันธุ์พืชและสัตว์ป่า รวมทั้งการศึกษาทางด้านธรรมชาติจากสำนักสงฆ์ถ้ำผาปล่อง นับได้ว่ามีศักยภาพค่อนข้างสูงในด้านการท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีเทคโนโลยีจากคอมพิวเตอร์ในการติดต่อสื่อสาร ระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานมีความพร้อมอยู่ในระดับหนึ่ง ทั้งด้านคมนาคมและการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

จุดอ่อน

ชุมชนรอบคอยหลวง เชียงดาว ยังขาดความพร้อมในการมีส่วนร่วมของการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินกิจกรรมแบบต่างคนต่างทำ มีกลุ่มที่หลากหลายในพื้นที่แต่ยังไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม อาจทำให้เกิดปัญหาด้านการท่องเที่ยวในอนาคต

โอกาส

เนื่องจากคอยหลวงเชียงดาวอยู่ในความดูแลของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว ทำให้ชุมชนมีโอกาสในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีความปลอดภัยสูง เส้นทางคมนาคมสะดวกเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย มีกฎระเบียบที่ชัดเจนจากหน่วยราชการ

ข้อจำกัดและอุปสรรค

เนื่องจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวแบบผจญภัยและตั้งแคมป์ จึงยังไม่มีความพร้อมในการจัดการระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในด้านที่พักและอาหาร เครื่องดื่ม ตลอดจนอุปกรณ์ที่พักแรมและการจัดโปรแกรมต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับธุรกิจเอกชนภายนอกเป็นหลัก มีเพียงชาวบ้านบางส่วนซึ่งเป็นกลุ่มลูกหาบ มีหน้าที่ในการเป็นไกด์ท้องถิ่นและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

4. ชุมชนบ้านหนองเปี้ย

บ้านถ้ำดับเตา – หนองเปี้ย ตั้งอยู่ในอำเภอไชยปราการ ตำบลศรีดงเย็น จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านพื้นที่กว้างใหญ่ ชาวบ้านนิยมปลูกบ้านเป็นหย่อมแบบญาติติดญาติ กระจายเป็นปึกหรือชาวบ้านที่นี้เรียกว่าหมวด มีอยู่ 5 หมวด มีจำนวนครอบครัวตามทะเลเปียน 130 หลังคาเรือน และมีชาวมูเซอ อพยพจากที่อื่นมาปลูกบ้านอยู่อีก 4 – 5 หลัง จากการจัดประชุมเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้สูงอายุเช่นนายเรื่อน เงามาใส นายเหลี่ยม บัวเผือ นางสม บรรณา เป็นต้น ได้ช่วยกันเล่าถึงความเป็นมาของหมู่บ้านพอสันนิษฐานได้ว่า คนกลุ่มแรกที่เข้ามาบุกเบิกก็คือ นายอ้าย เงามาใส ที่ใช้พื้นที่ป่าชุ่มน้ำหนองเปี้ยเป็นที่เลี้ยงควายเมื่อประมาณ 70 กว่าปี แต่จากหลักฐานบันทึกที่มีอยู่กระจัดกระจาย แทรกตามพงศาวดาร ปี่บักม้งโบราณ เข้าใจว่าหลายร้อยปีก่อนบริเวณถ้ำดับเตาน่าจะเป็นจุดพักผ่านทางของชาวไทยใหญ่ ลานนา พม่า และสยาม โดยเฉพาะประติมากรรมพระพุทธรูป แผ่นศิลาสลักอักษรโบราณ รูปนกยูง รูปปี่นฤมิโกมารภักจที่มีอยู่ตรงหน้าและในถ้ำแจ้

การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งนี้มานานนับปี ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวได้เข้ามาแวะเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวตามงานประเพณี (Conventional tourism) ของวัดถ้ำดับเตาที่มีตลอด 12 เดือน เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) ฉะนั้นเมื่อมองจากประวัติศาสตร์ถ้ำดับเตาจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่มีลักษณะพิเศษเพราะเป็นของประชาชนทั้ง 3 อำเภอ ไชยปราการ ผางและแม่ฮวย เนื่องจากมีวัดถ้ำดับเตาเป็นโบราณสถานเป็นศูนย์รวมของความศรัทธา

นอกจากนี้ น้ำรู หนองเปี้ยและบริเวณป่าเชิงเขาดอยถ้ำดับเตา ยังเป็นจุดพักผ่อนหย่อนใจ บรรยากาศร่มไม้สงบรื่นรมย์ ดึงดูดให้ประชาชนละแวกใกล้เคียงที่รู้จักเข้ามาเที่ยวกันเป็นประจำ ขณะที่สายน้ำจากภูหลวง ไหลเป็นสายธารขึ้นเขิน ไม่มีเห็ดค้ำง ไหลไปรวมกับสายน้ำใหญ่หล่อเลี้ยงผู้คนหมู่บ้านต่างๆ ของตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ ทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่าเป็นมรดกทางธรรมชาติรังสรรค์ ล้ำค่ายิ่งสำหรับชาวบ้านถ้ำ – หนองเปี้ย แต่ในปัจจุบันชุมชนยังไม่มีรูปแบบการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม งานวิจัยที่สนับสนุนโดย สกว. จึงเป็นการช่วยกระตุ้นการคิด เริ่มจากฐานข้อมูลที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ นำมาสร้างเป็นองค์ความรู้ยกระดับเป็นศาสตร์ปัญญา สร้างการมีส่วนร่วม ค้นหาแบบที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน แล้วจึงพัฒนาเป็นงานสารสนเทศของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเสริมรายได้แก่ชุมชนเป็นมรดกมอบแก่คนรุ่นหลัง ได้ชื่นชมและใช้ประโยชน์ให้อย่างยั่งยืนสืบไป

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ SWOT ชัดความสามารถและข้อจำกัดด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านหนองเป็ย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. ทรัพยากรที่สำคัญ ได้แก่ ถ้ำดับเตา, ถ้ำน้ำ, หนองเป็ย, วัดถ้ำงาม, ป่าชมภู, ป่าสมุนไพรร 2. สัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ นก, ไก่ป่า 3. ที่พักสำหรับบริการนักท่องเที่ยวมีความสะอาด 4. มีการจัดระบบการรักษาความปลอดภัยโดย อสม. 5. มีประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ การมัดมือสู่ขวัญ, เทศกาล, ผู้อาวุโส, มีผลไม้ที่มีในท้องถิ่นเช่น ลิ้นจี่, ลำไย 6. มีการแนะนำและต้อนรับนักท่องเที่ยว 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความยากจน, ไม่มีที่ทำกิน 2. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาไม่ต่อเนื่อง 3. มีปัญหาเรื่องขยะและน้ำเน่าเสีย 4. ไม่มีงบประมาณในการบริหารจัดการ 5. ไม่สามารถจัดการเรื่องที่ดินได้ เนื่องจากอยู่ในเขตอุทยาน 6. ไม่มีป้ายบอกเส้นทางที่ชัดเจน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
7. มีมาตรการบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชน 8. หน่วยงานรัฐในพื้นที่ (อบต.) ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี	

ข้อจำกัด/อุปสรรค	โอกาส
1. พื้นที่ทำกินของชุมชนมีจำกัด 2. ขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ 3. ไม่มีการจัดการในเรื่องของขยะ และการบำบัดน้ำเสีย	อยู่ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลัก

จากตารางที่ 4 การวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชนบ้านหนองเป็ย จ.เชียงใหม่ การศึกษาพบว่า

จุดแข็ง

ชุมชนมีทรัพยากรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ได้แก่ ถ้ำดับเต่า ห้วยน้ำรู วัดถ้ำงาม ป่าชมภู ป่าสมุนไพรร ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น และมีความพร้อมในระดับหนึ่งในการจัดการที่พิถีพิถันโดยมีฐานความรู้จากการดำเนินงานวิจัยร่วมกับสำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย สำนักงานภาค ทำให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการดำเนินการด้านท่องเที่ยวอยู่ในระดับหนึ่ง อีกทั้งภายในชุมชนยังมีหน่วยงานที่ร่วมกันประสานงานเป็นอย่างดี ตลอดจนการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและกลุ่มชาวบ้านในการจัดระบบรักษาความปลอดภัยและศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารซึ่งอยู่ในวัดถ้ำดับเต่า

จุดอ่อน

ชุมชนยังมีความยากจน ไม่มีที่ทำกิน ไม่มีงบประมาณเข้ามาสนับสนุนในด้านการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และปัญหาที่ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาอย่างต่อเนื่อง และชุมชนไม่สามารถจัดการเรื่องที่ดินได้ เนื่องจากอยู่ในเขตอุทยาน จึงไม่มีย้ายบอกเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน

โอกาส

ชุมชนบ้านหนองเป็ยอยู่ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลัก เช่น ดอยอ่างขาง และเป็นเส้นทางที่ผ่านสามารถไปเชียงใหม่ การคมนาคมมีความสะดวกสบาย และองค์ความรู้ทางด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นฐานข้อมูลของชุมชนเอง จึงมีโอกาที่จะดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ และทาง อบต.กำลังมีแผนในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชนในอนาคต

ข้อจำกัดและอุปสรรค

ชุมชนมีพื้นที่ทำกินจำกัดและขาดงบประมาณในการบริหารจัดการในด้านการท่องเที่ยว อย่างเป็นรูปธรรม และต่อเนื่อง และพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับหน่วยงานราชการในบางพื้นที่ ทำให้ขาดการตัดสินใจในการบริหารจัดการด้านพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งข้อจำกัดด้านภาษาต่างประเทศ ก็เป็นอุปสรรคของชุมชน เมื่อมีนักท่องเที่ยวต่างชาติแวะเข้ามาเยี่ยมชมภายในชุมชน

5. ชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย

ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย ระหว่างเขตติดต่ออำเภอแม่ริมและอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมหมู่บ้านคอยปุยเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่นของชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง ในปี พ.ศ. 2490 ชุมชนยังตั้งรกรากอยู่ที่บ้านปางป่าคา ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาปี พ.ศ. 2496 – 2497 ทางกรมได้ส่งทหารเข้ามาปราบปรามยาเสพติดที่หมู่บ้านปางป่าคา เนื่องจากได้มีกลุ่มจีนฮ่อค้าฝิ่นได้เข้ามาอยู่ปะปนกับชาวบ้าน และเมื่อสิ้นสุดการปราบปราม หมู่บ้านปางป่าคา ก็ได้ล่มสลายไปในที่สุด ชาวบ้านซึ่งได้รับผลกระทบ และได้อพยพชุมชนเข้ามาตั้งรกรากอยู่ ณ บ้านคอยปุยในปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2500 กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 5 (ค่ายคาราร์คี) ได้เข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือให้กับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ภาษาไทยและอ่านออกเขียนได้ และต่อมาการพัฒนาหมู่บ้านได้ทราบถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้พระราชทานโรงเรียนส่วนพระองค์แก่หมู่บ้าน โดยพระราชทานชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1” และเปิดทำการสอนอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2507 นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2506 พระองค์ได้แนะนำอาชีพใหม่ด้านเกษตรกรรมแก่ชาวบ้าน และได้พระราชทานพันธุ์ลินจี่ให้กับชาวบ้าน โดยพระราชทานครัวเรือนละ 16 ต้น เพื่อปลูกและขยายพันธุ์ ชาวบ้านจึงได้ลดการปลูกฝิ่นและหันมาปลูกไม้ผลแทน และเลิกการปลูกฝิ่นโดยสิ้นเชิงในปี พ.ศ. 2515

เมื่อหมู่บ้านได้รับแนวทางการพัฒนาจากพระองค์ท่านแล้วหมู่บ้านได้ถือปฏิบัติตลอดมา และพระองค์ยังได้รับสั่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ฝ่ายปกครอง) ดำรวจประชากรของหมู่บ้าน และให้สัญชาติไทยแก่หมู่บ้านและชาวบ้าน ในปี พ.ศ. 2507 เป็นต้นมา และหมู่บ้านยังได้รับพระกรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ผ่านยังคง กำกับกับการตำรวจตระเวนชายแดนค่ายคาราร์คี เพื่อเป็นกองทุนหมู่บ้านในการสร้างอาชีพด้านการค้าขาย เมื่อปี พ.ศ. 2510 จึงทำชาวบ้านรู้จักการค้าขายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปัจจุบันมีแผงขายของ มีบ้าน และมีสวนลินจี่เป็นของตนเองและสามารถปรับตัวทางวัฒนธรรมให้เป็นม้งอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ชุมชนยังมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่

คอยผากลอง บริเวณคอยผากลองเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ใช้เป็นจุดชมวิวยุโรปฝั่งอำเภอแม่ริม - แม่แตง และบนก้อนหินนี้มีต้นไม้ต้นเดียวที่พบบนเทือกเขาคอยสุเทพ - ปุย (คล้ายกุหลาบพันปี) ใบมีลักษณะสีเงิน ก้อนหินถัดไปถูกธรรมชาติสลักเป็นรูป “กลอง” ที่ใช้ในพิธีศพและพิธีส่งวิญญาณของเจ้าจี่และโตร่งหน้า และส่วนท้ายของกลองเป็นก้อนหินทอดยาวขวางสันเขา และ

ได้ถูกฟ้าผ่าให้แยกออกเพื่อเปิดทางให้สามารถเดินทางผ่านไปยังฝั่งบ้านแม่สา อำเภอแม่ริมได้
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชาวนา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 ในพิพิธภัณฑสถาน จัดแสดงประวัติข้อมูล
ประชากรแต่ละเผ่า เครื่องมือเครื่องใช้ของชนเผ่าต่างๆ นอกจากนี้ยังมีบ้านตัวอย่างของเผ่าม้ง และ
เผ่ากะเหรี่ยง แสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่

สวนน้ำตก บริเวณสวนน้ำตกสลับผิบบรรยากาศธรรมชาติกับน้ำตก สวนไม้ดอกไม้
ประดับ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชาวนา จัดแสดงครกตำของชนเผ่ากะเหรี่ยง และม้ง ครกไม้ข้าวกล้อง
ครกตำแบบพลังน้ำ หินโม้ขัด เป็นสื่อทางวัฒนธรรมของชนเผ่า แสดงถึงความสามัคคี ความมี
น้ำใจของคนในชุมชน

สมุนไพร ในป่าพบสมุนไพรหลากหลายชนิด และมีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จใน
เรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติหรือจิตวิญญาณ เช่น ผื่น ยาฆ่าตัวตาย ยารักษาโรคร้ายอื่น ๆ และยา
บำรุงทั่วไป

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ SWOT ชี้ความสามารถและข้อจำกัดด้านการจัดการทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อมด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านม้ง คอยปุย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. มีพิพิธภัณฑสถานชาวนา และสวนน้ำตกคอยปุย พร้อมการเดินทางชม 2. ชุมชนมีการอนุรักษ์ในความเป็นเอกลักษณ์ เช่น การแต่งชุดเสื้อผ้าและศิลปวัฒนธรรม พร้อมด้วยการพูด 3. ชุมชนมีการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวโดยการตีป้ายตามปากทางหรือเส้นทางท่องเที่ยว และมีไกด์เยาวชนในหมู่บ้าน 4. ในชุมชนมีการจัดการเรื่องขยะโดยการจ้างคนทำความสะอาดภายในหมู่บ้านและนำไปทิ้งในจุดที่จัดไว้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้ห้องน้ำรวมทำให้เวลาที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาทำให้เกิดความไม่สะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว 2. บ้านพักยังไม่มีความเป็นส่วนตัวเนื่องจากอยู่รวมกับบ้านของชุมชนและยังมีจำนวนน้อย

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>5. ชุมชนมีการบำบัดน้ำเสียจากห้องน้ำ / สุขา โดยปล่อยซึมทางดิน</p> <p>6. ชุมชนมีการฝึกอบรมบุคลากรในท้องถิ่น เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีเกษตรอำเภอและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นผู้รับผิดชอบ</p> <p>7. ชุมชนมีระบบการรักษาความปลอดภัยทางด้านเส้นทางการเดินภายในชุมชน เส้นทางการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยในแหล่งที่พัก โดยชุมชนภายในหมู่บ้านร่วมกับรับผิดชอบ</p> <p>8. ชุมชนมีเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบาย มีที่จอดรถ /ลานจอดรถที่เพียงพอ</p> <p>9. ชุมชนมีป้าย/สัญลักษณ์บอกเส้นทางของแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน</p> <p>10. ใช้บ้านของสมาชิกเป็นที่ตั้งของศูนย์ข้อมูลเพื่อบริการนักท่องเที่ยว</p> <p>11. มีมาตรการในการควบคุมนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นสำคัญ</p> <p>12. มีการคัดค้านนักท่องเที่ยวโดยมีการติดป้ายห้ามกระทำการใดๆ ตามจุดต่างๆ</p> <p>13. ชุมชนมีการจัดการในเรื่องของความสะอาดของอาหาร/ และเครื่องดื่ม</p> <p>14. ชุมชนมีการให้บริการอาหาร/และเครื่องดื่มสำหรับนักท่องเที่ยวโดยใช้วัตถุดิบที่ได้มาจากพื้นที่และตามท้องตลาด</p>	

ข้อจำกัด / อุปสรรค	โอกาส
1. ยังไม่มีป้ายบอกระยะทาง/เส้นทางการเดินทาง ศึกษาธรรมชาติ 2. บ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวยังมีจำนวนจำกัด หรือพูดได้ว่ามีน้อย 3. ยังขาดความรู้ในเรื่องการพัฒนาพื้นที่	1. ได้รับความช่วยเหลือจากเกษตรอำเภอ 2. เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามา ไปอย่างสม่ำเสมออยู่แล้ว 3. แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางได้ สะดวก ใกล้เมือง

จากตารางที่ 5 การวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชนบ้านมั่ง คอยปุย จ.เชียงใหม่ การศึกษาพบว่า
จุดแข็ง

ชุมชนมีทรัพยากรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ได้แก่ ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
สวนป่าสมุนไพร วัฒนธรรม ประเพณี ชนเผ่ามั่ง และมีความพร้อมในระดับหนึ่งในการจัดการ
ท่องเที่ยว รวมทั้งชาวบ้านยังสามารถรวมกลุ่มเพื่อจัดการ การท่องเที่ยวได้ด้วยกลไกภายในชุมชน
เอง รวมทั้งยังมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตของที่ระลึกเพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการนำเสนอ
เรื่องราวของชนเผ่ามั่ง ผ่านวิธีการสื่อหลายๆ อย่าง ได้เป็นอย่างดี

จุดอ่อน

ชุมชนยังขาดพื้นที่ในการจัดการบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นพื้นที่ในเขต
อุทยานแห่งชาติสุเทพ – ปุย รวมทั้งความที่ชุมชนมีพื้นที่ราบน้อย ทำให้มีการก่อสร้างห้องน้ำน้อย
และไม่เพียงพอต่อการบริการให้กับนักท่องเที่ยว

โอกาส

บ้านมั่ง คอยปุย เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่สามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวได้สะดวก ง่าย
เพราะอยู่ใกล้เมือง ถนนดี และมีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในทุกวันอยู่แล้ว จึงไม่
มีปัญหาด้านการตลาด ประชาสัมพันธ์

ข้อจำกัดและอุปสรรค

ชุมชนมีพื้นที่ทำกินจำกัดและพื้นที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติสุเทพ – ปุย
จึงไม่สามารถพัฒนาอะไรได้เต็มที่ ส่งผลให้การพัฒนาเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาตินั้นยังไม่ได้
รับการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

6. ชุมชนบ้านห้วยน้ำริน

ชุมชนห้วยน้ำริน ตำบลทุ่งปี อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดชัยภูมิ เป็นชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง ที่มีการดำเนินชีวิตอย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุด ทั้งสภาพธรรมชาติโดยทั่วไปและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน และเนื่องจากมีชุมชนชาวกระเหรี่ยง และคนพื้นเมืองมาตั้งปางช้างอยู่ใกล้ๆ ชุมชน จึงส่งผลให้ชุมชนบ้านห้วยน้ำรินกลายเป็นทางผ่านและจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

ปี พ.ศ. 2540 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดชัยภูมิ ได้เข้าไปทำการศึกษาร่วมด้วยวิธีการ PRA (Participatory Rural Appraisal) พบว่าชุมชนบ้านห้วยน้ำรินมีความเหมาะสมที่จะพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงได้จัดสรรงบประมาณภายใต้โครงการเงินกู้ OECF โดยนำงบประมาณดังกล่าวไปสร้างศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาประจำหมู่บ้าน ปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยว และซ่อมแซมน้ำประปาภูเขา เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งก็จะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางเข้าไปเที่ยวในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวแบบเดินป่าศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ การทัวร์ช้าง การล่องแพ และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวม้ง แต่ที่ผ่านมามีพบว่าชุมชนบ้านห้วยน้ำรินยังไม่มีรูปแบบการอนุรักษ์ทรัพยากรและการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังขาดการประสานผลประโยชน์ระหว่างเครือข่ายที่มีการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ

สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านห้วยน้ำริน พบว่าในปัจจุบันนักท่องเที่ยวมีน้อยลงเนื่องจากได้ย้ายปางช้างไปไว้ด้านบน ทำให้นักท่องเที่ยวที่ต้องเข้าไปเที่ยวยังบ้านห้วยน้ำรินต้องใช้ทางเท้าในการเข้าไปยังหมู่บ้าน ซึ่งแต่ก่อนมีนักท่องเที่ยวที่ขี่ช้างเข้าไปท่องเที่ยวยังหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก และเมื่อไม่มีการจัดทัวร์ขี่ช้างเข้าปามายังบ้านห้วยน้ำรินจึงทำให้สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนม้ง บ้านห้วยน้ำรินยังประสบกับปัญหาในหลายๆ เรื่องอยู่ รวมทั้งในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนอาจจะยังไม่สามารถจัดการได้เองทั้งหมด และยังไม่สามารถต่อรองกับผู้ประกอบการได้ และชุมชนยังเป็นเพียงคนขายของให้กับนักท่องเที่ยวเท่านั้น

ในการศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งเครือข่ายฯ พบว่า ชุมชนบ้านห้วยน้ำรินมีปัญหาในด้านการติดต่อสื่อสาร และความไม่พร้อมของคนในชุมชนจึงทำให้ขาดข้อมูลและการติดต่อกับทีมวิจัย รวมทั้งชุมชนยังไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยชุมชนเอง รวมทั้งยังไม่สามารถจัดการให้มีกลไกในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้ และในระยะหลังตัวแทนจากชุมชนขาดการประจักษ์ประจักษ์ จึงสอบถามและพูดคุย พบว่าชุมชนยังไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมในเครือข่ายฯ

จากการพิจารณาสภาพข้อเท็จจริงของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคข้อจำกัดของชุมชนทั้ง 6 ชุมชน ในเรื่องของสภาพพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตลอดจนวัฒนธรรมประเพณี ส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ไม่แตกต่างกันมากนัก อาชีพหลักคือการเกษตรและรับจ้างทั่วไป จากการศึกษาตัวแทนกลุ่มผู้วิจัยทั้ง 6 ชุมชนพบว่า มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นอย่างดีเนื่องจากมีฐานในการทำวิจัยร่วมกับสำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัยในระดับหนึ่ง และแต่ละชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอยู่บ้างแล้ว

ในการศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าอุปสรรคที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของแต่ละชุมชน พบว่าชุมชนห้วยน้ำรินมีปัญหาในการเดินทางเข้ามาร่วมประชุม และการติดต่อสื่อสารที่ไม่ต่อเนื่องทำให้ขาดการร่วมประชุมบ่อยครั้งและจากการสอบถาม ทราบว่าภายในชุมชนยังไม่มีความพร้อมด้านการท่องเที่ยวในหลาย ๆ ด้านเช่นกัน

หลังจากกลุ่มผู้วิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ขีดความสามารถของชุมชนร่วมกับทีมที่ปรึกษาพบว่า การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของชุมชนนาร่อง หมู่บ้านจะเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความชัดเจนในการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เพราะเนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นงานบริการที่ยังไม่มีความชัดเจน แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรากฐานใหญ่ที่ช่วยให้ชุมชนในท้องถิ่นสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้น และยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี

แต่การที่จะตั้งเป็นองค์กรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจำเป็นต้องเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการดำเนินงานด้านท่องเที่ยว เพราะเนื่องจากชุมชนเองมีข้อจำกัด ในด้านการตลาดและการประสานงานจึงต้องร่วมกับหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาเข้ามาร่วมในการเชื่อมโยงเครือข่ายของชุมชน เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชนต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมกัน เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างบูรณาการ

ตอนที่ 2 รูปแบบ การบริหารจัดการ และกลไกการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่

กิจกรรม เรื่อง “แนวทางในการจัดตั้งเครือข่าย และรูปแบบวิธีการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว ได้ดำเนินการครั้งแรกในวันที่ 9 สิงหาคม 2547 ณ ห้องประชุม สกว.

ในการจัดการประชุมครั้งนี้เพื่อร่วมกันหารูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว 6 ชุมชนให้มีการทำงานร่วมกัน และเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยทางทีมวิจัยได้ร่วมกันหารือและสรุปแนวทางการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวให้อยู่ในรูปของการลงทุนร่วมกัน ซึ่งการบริหารจัดการอาจจะจัดอยู่ในรูปของ องค์กร หรือสมาคมซึ่งจะได้หารือกันอีกทีในการประชุมคราวต่อไป

การลงทุนจะเป็นในรูปของการถือหุ้นของแต่ละชุมชน แล้วแต่ว่าแต่ละชุมชนจะมีความสามารถในการถือหุ้นเท่าใด โดยเมื่อมีเงินทุนจากการถือหุ้นของสมาชิกเครือข่ายแล้วเราก็จะได้นำเงินทุนเหล่านั้นมาจัดตั้งศูนย์ข้อมูลของชุมชนซึ่งอาจจะมีกรว่าจ้างตัวแทนคนหนึ่งซึ่งเข้ามาทำหน้าที่ประสานงานระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยตัวแทนนั้นจะต้องอยู่ประจำที่ศูนย์ที่เราตั้งขึ้น โดยทำหน้าที่ในเรื่องการหาตลาดให้กับชุมชน อาจจะทำในเรื่องของการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของ แผ่นพับ หรือทำเว็บไซต์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นที่ปรึกษา และคอยกำกับดูแลการทำงานของตัวแทนอีกที และเมื่อมีนักท่องเที่ยวกลุ่มไหนสนใจติดต่อมายังตัวแทนหรือศูนย์ข้อมูล ตัวแทนก็จะทำหน้าที่ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว และก็ประสานกลับไปยังชุมชนเพื่อให้ทำการจัดการท่องเที่ยวต่อไป และเมื่อชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเกิดขึ้น นั่นก็หมายถึงการมีรายได้เกิดขึ้น โดยอาจจะจัดสรรเงินรายได้นั้นกลับมายังศูนย์ที่มีตัวแทนทำหน้าที่ดูแลอยู่ อาจจะเป็น 10% ของรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายแล้ว ในแต่ละปีถ้าศูนย์มีกำไรก็จะได้จัดสรรกำไรออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกใช้สำหรับการบริหารจัดการ และอีกส่วนหนึ่งใช้สำหรับเป็นเงินปันผลไปยังชุมชนตามจำนวนหุ้นที่ชุมชนถืออยู่

ซึ่งในการจัดตั้งเครือข่ายการลงทุนดังกล่าวมีข้อกำหนดว่าชุมชนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายฯ จะต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้นขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10 หุ้น (มูลค่าหุ้นละ 100 บาท) โดยการจัดการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ คุณสมบัติ และระเบียบขององค์กรที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกในเครือข่าย โดยมีรายละเอียดดังนี้

เครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

เครือข่ายการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของชุมชนท่องเที่ยวที่ได้ศึกษาวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นของชุมชน โดยคนในชุมชนเอง ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.ภาค) จำนวน 5 ชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ และในปี พ.ศ.2547 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1 ซึ่งได้ดำเนินการแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2548 นี้ ทางทีมวิจัยเห็นว่าผลจากการศึกษาวิจัยนั้นน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมทั้งเพื่อเป็นการขยายผลและใช้ประโยชน์จากงานวิจัยจึงนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาวิจัยเพื่อประสานงานด้านการตลาดร่วมกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกันต่อไป

เป้าหมายในการจัดตั้งเครือข่ายฯ

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนท่องเที่ยว ทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายฯ
2. เพื่อประสานความร่วมมือ เชื่อมโยง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านข้อมูล ข่าวสาร และการตลาด
3. พัฒนาศักยภาพชุมชนในด้านการท่องเที่ยว

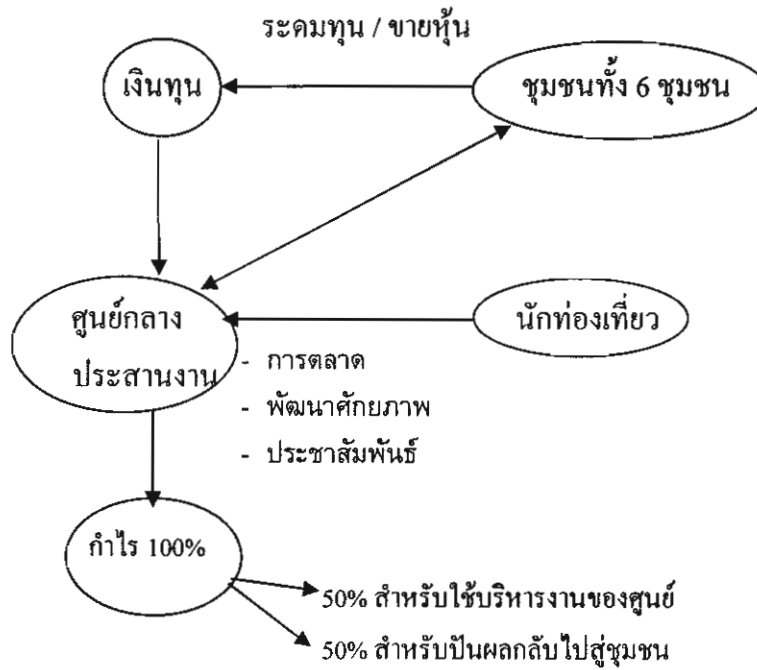
คุณสมบัติของกลุ่มที่สนใจเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่าย

1. ต้องเป็นองค์กรที่มีการบริหารจัดการ โดยชุมชน และในชุมชนนั้นต้องมีแหล่งท่องเที่ยว
2. รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและคงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน

ระเบียบขององค์กร

1. ค่าธรรมเนียมสมาชิกแรกเข้า 50 บาท
2. ค่าหุ้นแรกเข้า 1,000 บาท
3. 1 ชุมชนซื้อหุ้นได้ไม่เกิน 10 หุ้น (มูลค่าหุ้นละ 100 บาท)
4. ผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายเป็นบุคคลไม่ได้ ต้องเป็นหมู่บ้าน หรือชุมชน

รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายฯ

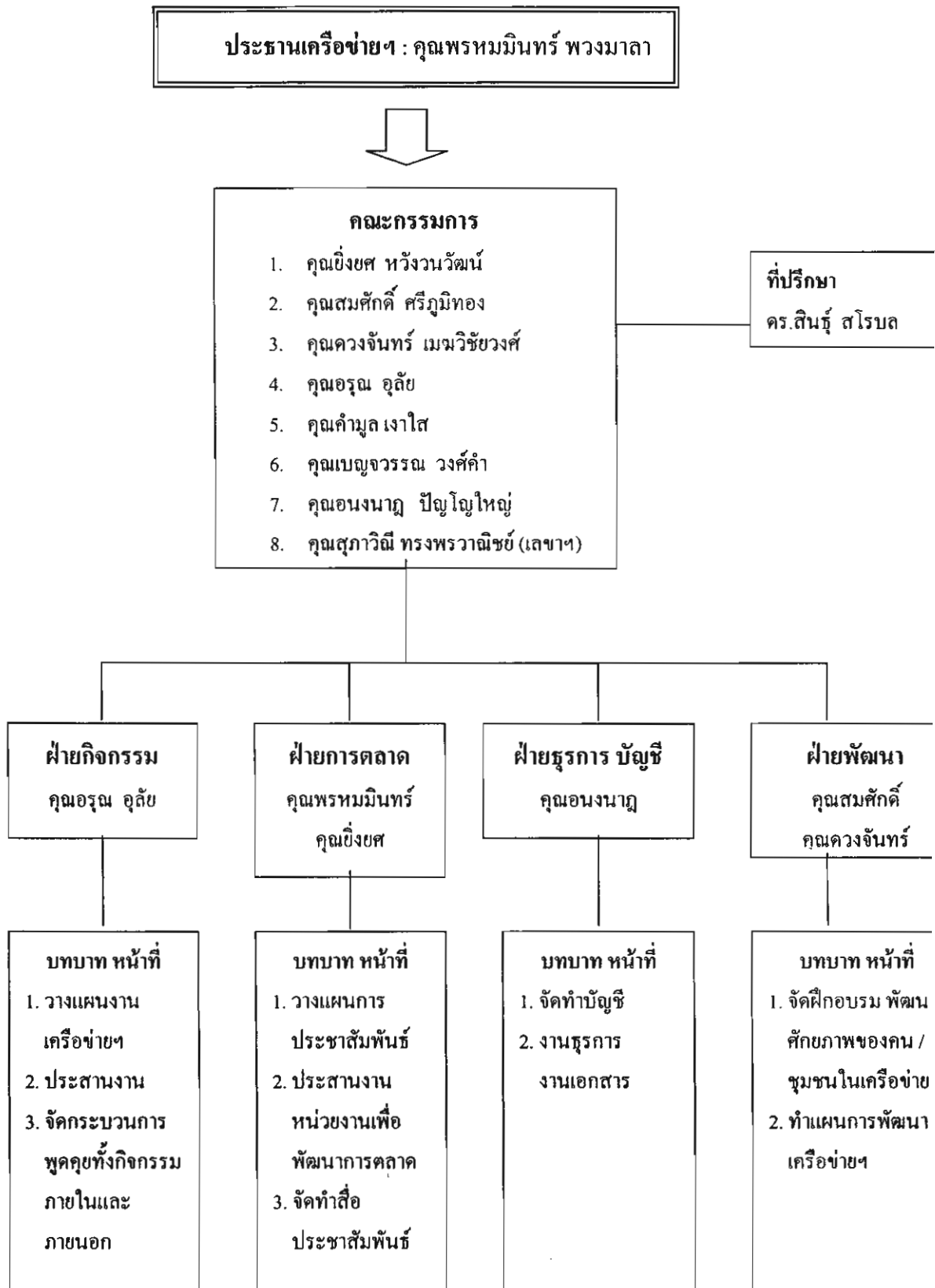

ขั้นตอนการจัดการ ในโครงสร้างการบริหารดังกล่าว

1. การร่วมทุนจะเป็นในรูปของการซื้อหุ้นของแต่ละชุมชน แล้วแต่ว่าแต่ละชุมชนจะมีความสามารถในการซื้อหุ้นเท่าใด ชุมชนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายฯ จะต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้นขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10 หุ้น (มูลค่าหุ้นละ 100 บาท)
2. เมื่อมีเงินทุนจากการซื้อหุ้นของสมาชิกเครือข่ายแล้วเราก็จะได้นำเงินทุนเหล่านั้นมาจัดตั้งศูนย์ข้อมูลของชุมชนและศูนย์ประสานงานกลางและใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์
3. จัดจ้างตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ประสานงานระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยทำหน้าที่เรื่องการหาตลาดให้กับชุมชน (แผ่นพับ หรือทำเว็บไซต์) ส่งต่อนักท่องเที่ยวให้กับชุมชน
4. เมื่อชุมชนมีนักท่องเที่ยว มีรายได้เกิดขึ้น ต้องมีการจัดสรรเงินรายได้นั้นกลับมายังศูนย์ประสานงานกลาง ที่มีตัวแทนทำหน้าที่ดูแลอยู่ อาจจะเป็น 10% ของรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายแล้ว
5. ในแต่ละปีถ้าศูนย์มีกำไรก็จะจัดสรรกำไรออกเป็น 2 ส่วน
  - ส่วนแรก ใช้สำหรับการบริหารจัดการ
  - ส่วนที่สอง ใช้สำหรับเป็นเงินปันผลไปยังชุมชนตามจำนวนหุ้นที่ชุมชนถือ

โครงสร้างขององค์กร

ตอนที่ 3 โปรแกรมการท่องเที่ยว ข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวและ ผู้ประกอบการ

ในการจัดทำข้อมูลชุมชน แหล่งท่องเที่ยว การจัดการ โปรแกรมการท่องเที่ยวและอัตราค่าบริการนั้น ทีมวิจัยได้ใช้วิธีการในการลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลในแต่ละชุมชนที่เป็นเครือข่ายฯ ซึ่งได้ประชุมเพื่อวางแผน แนวทาง ประเด็นสำคัญในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ร่วมกัน โดยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลคือแบบสอบถามปลายเปิด และการตั้งประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ร่วมกัน โดยทีมวิจัย พุดคุยกับกลุ่ม คณะกรรมการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด โดยที่ประชุมมีความเห็นตรงกันในหัวข้อดังกล่าวที่จะใช้สำรวจข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยจะทำการสำรวจข้อมูลในเรื่องของความพร้อมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่

1. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นของชุมชน
2. การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมสอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างไร และรูปแบบของกิจกรรมเป็นแบบไหน
3. ชุมชนมีการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ มีการจัดการขยะและสิ่งสกปรกในแหล่งพื้นที่ตามจุดท่องเที่ยวอย่างไร
4. ชุมชนมีการจัดการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากการให้บริการด้านการท่องเที่ยวอย่างไร
5. ชุมชนมีการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์หรือไม่
6. ชุมชนมีการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ ถ้ามีใช้มาตรฐานใดในการวัดว่ามีความสะอาดหรือไม่
7. เวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน มีห้องพักสำหรับบริการนักท่องเที่ยวเพียงพอหรือไม่
8. จำนวนห้องน้ำห้องส้วมที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมีเพียงพอหรือไม่
9. ชุมชนมีจำนวนเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างไร และมีการจัดการอย่างไร
10. ชุมชนมีการจัดระบบการรักษาความปลอดภัยหรือให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวในด้านใดบ้าง
11. ชุมชนมีป้าย/สัญลักษณ์ ยกเส้นทางของแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนหรือไม่
12. ชุมชนมีศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวหรือไม่

13. ชุมชนมีมาตรการที่ใช้สำหรับควบคุมนักท่องเที่ยว เมื่อมีการทำผิดกฎระเบียบของชุมชนอย่างไร เป็นต้น

และจากการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลชุมชน แหล่งท่องเที่ยว โปรแกรมการท่องเที่ยว รวมทั้งอัตราค่าบริการของแต่ละชุมชน ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม วิเคราะห์จากแบบสอบถาม มาประมวลร่วมกับข้อมูลที่วิเคราะห์ความพร้อมของชุมชน โดยเครื่องมือ SWOT ในระยะที่ 1 เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปร่วมกัน ได้เป็นรูปแบบของเส้นทางการท่องเที่ยว และคปรแกรมการท่องเที่ยวที่จะนำเสนอต่อนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น 3 เส้นทาง ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงชุมชนในเครือข่ายๆ เพื่อให้เกิดการกระจายนักท่องเที่ยว เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวระหว่างกัน และกำหนดกลไก รูปแบบการบริหารจัดการ ในการรับนักท่องเที่ยวตามเส้นทางการท่องเที่ยวที่กำหนด ซึ่งในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวนั้น มีประเด็นที่ทีมวิจัยพิจารณาร่วมกัน ดังนี้

1. เส้นทาง การเดินทางต้องสามารถเชื่อมโยงกันได้
2. สงวนจุดแข็ง เสริมจุดอ่อนของกันและกัน
3. กระจายนักท่องเที่ยวจากที่มีมามากในที่หนึ่งให้เชื่อมโยงกับอีกที่หนึ่งที่ยังมีนักท่องเที่ยวมาน้อย
4. เลือกชุมชนที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่โดดเด่น แตกต่างกัน เพื่อไม่นำเสนอขายในสิ่งที่เหมือนกัน สร้างทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายของแต่ละชุมชน สามารถจัดแบ่งเส้นทางการท่องเที่ยวออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีความพร้อมในด้านการท่องเที่ยว และมีศักยภาพสูง

<div style="display: flex; flex-direction: column; align-items: center;"> <div style="margin-bottom: 5px;">แม่กำปอง</div> <div style="margin-bottom: 5px;">แม่กลางหลวง</div> </div>	}	<p>เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านมีความพร้อมในการจัดโครงสร้างพื้นฐานในระดับหนึ่ง มีทรัพยากรที่หลากหลาย และพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวหลัก</p>
---	---	---

2. กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีความพร้อม และศักยภาพในระดับปานกลาง

หนองเป็ย	} มีความพร้อมรองลงมา แต่มีปัญหาด้านการตลาด ไม่มีนักท่องเที่ยว เที่ยว ขาดการประชาสัมพันธ์	
เชียงดาว		
คอยปุย		
หัวน้ำริน		
		ขาดความพร้อมในการมีส่วนร่วม ของชุมชน เป็นเพียงกลุ่มลูกหาบ มีปัญหาด้านการพัฒนาพื้นที่
		ขาดความพร้อมในการมีส่วนร่วม และการเดินทางที่ห่างไกล

ดังนั้นชุมชนเองต้องการที่จะตั้งเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือและประสานงานด้านการตลาดเป็นอันดับแรก และจัดทำ Ruttting (รูกทิ่ง) หรือ โปรแกรมทัวร์ร่วมกัน และขอการสนับสนุนจากภาครัฐเข้ามาสนับสนุน ในระยะแรก โปรแกรมมี 3 โปรแกรม ดังนี้

โปรแกรมที่ 1	บ้านม้ง คอยปุย และ บ้านแม่กำปอง
โปรแกรมที่ 2	บ้านม้ง คอยปุย และ บ้านแม่กลางหลวง
โปรแกรมที่ 3	บ้านถ้ำ อ.เชียงดาว และ บ้านหนองเป็ย อ.ไชยปราการ

ซึ่งรายละเอียดของการจัดคปรแกรมเพื่อนำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และสื่อมวลชน นั้นทางทีมวิจัยได้ประชุมกลุ่มย่อย ระดมสมอง เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมทั้งหมดมาจัดทำเป็น โปรแกรมการท่องเที่ยว ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะเป็น Package คือเส้นทางท่องเที่ยวอย่างน้อย 2 หมู่บ้าน ในเวลา 1 คืน 2 วัน
2. ลักษณะเดี่ยวๆ ตามแต่ละชุมชน ไม่เชื่อมโยงกับบ้านอื่นๆ ในลักษณะนี้นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อโดยตรงกับชุมชนได้

และในการจัดการให้มีศูนย์ประสานงานกลางในการทดลองรับนักท่องเที่ยวนั้น เนื่องจากทีมวิจัยยังไม่มิงงบประมาณในการดำเนินการจัดตั้งสำนักงานและจัดจ้างบุคลากรมาดูแลงานในส่วนนี้ ในช่วงของการทดลองการบริหารงานในลักษณะของเครือข่ายๆ นั้นจะใช้สำนักงานและบุคลากรของ เครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นพี่เลี้ยงในการประสานงานไปก่อน ประมาณ 3 เดือน (ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวนี้) หลังจากได้ทดลองรับนักท่องเที่ยวแล้วนั้น จะมีการสรุปบทเรียนและปรับให้เป็นการจัดการของชุมชนอย่างแท้จริง

โปรแกรมที่ 1

เรียนรู้วิถีชนเผ่าม้ง เยือนดินแดนสวนชา (เมือง) ย่าน้ำที่น้ำตกแม่กำปอง

กิจกรรมการท่องเที่ยว

- เดินทางออกจากที่พักในเมืองเชียงใหม่ หรือ เดินทางจากสนามบิน / สถานีรถไฟ / สถานีขนส่ง
- จากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 30 นาที สักการะครุฑาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา
- เดินทางขึ้นดอยสุเทพ ชมทิวทัศน์สองข้างทางระหว่างทางขึ้นดอยสูง
- ไหว้พระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุคูเมืองเชียงใหม่
- เดินทางถึงบ้านม้งคอกปุย ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่าม้ง ชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สวนสมุนไพร ผ้าใยกล้วยงการเขียนเทียนลายผ้าดั้งเดิมของม้ง
- รับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน
- เดินทางต่อยัง น้ำพุร้อน สันกำแพง แวะพักให้หายเหนื่อย
- เข้าหมู่บ้านแม่กำปอง เดินชมการสาธิตผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน กลุ่มต่างๆ ในชุมชน
- รับประทานอาหารค่ำแบบพื้นเมือง
- กลางคืน มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ หรือดนตรีพื้นเมือง / การแสดง (หากต้องการ)
- เช้าวันที่ 2 ทำบุญ ไส่บาตรยามเช้าร่วมกับชาวบ้าน
- เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ศึกษาวิถีปลูก เก็บ ใบชา จนถึงการแปรรูป
- ช่วงบ่ายคลายร้อนที่น้ำตกแม่กำปอง
- แวะชม เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ท้องถิ่น ของฝากจากชุมชน หลากหลายทั้ง กาแฟ ชา หมอน ใบชาเพื่อสุขภาพ
- พักหายเหนื่อยเดินทางออกจากบ้านแม่กำปอง
- เดินทางกลับยังเมือง เชียงใหม่ ส่งท่านเดินทางกลับโดยปลอดภัย

ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน (หากท่านมีเวลามากกว่านี้ เราสามารถจัดโปรแกรมให้ท่านได้)

อัตราค่าบริการ ท่านละ 1,500 บาท (ราคาอาจมีการเปลี่ยนแปลง)

ตลอดการเดินทาง ไม่รวมการแสดง (กรณีมากลุ่มละประมาณ 8 - 10 คน)

โปรแกรมที่ 2

เรียนรู้วิถีชนเผ่าม้ง สัมผัสชีวิตคน (ปกากะญอ) กับป่า พักค้างคืนแบบ Home stay

กิจกรรมการท่องเที่ยว

- เดินทางออกจากที่พักในเมืองเชียงใหม่ หรือ เดินทางจากสนามบิน / สถานีรถไฟ / สถานีขนส่ง จากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 30 นาที สักการะครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา
- เดินทางขึ้นคอกสุเทพ ชมทิวทัศน์สองข้างทางระหว่างทางขึ้นคอกสูง ไร่พระธาตุดอยสุเทพ พระธาตุดูเมืองเชียงใหม่
- เดินทางถึงบ้านม้งคอกปุย ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่าม้ง ชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น สวนสมุนไพร ปักผ้าลายดั้งเดิมของม้ง
- รับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน
- เดินทางต่อ : ทำทายอากาศหนาวเย็น ตลอดปี บนดอยอินทนนท์
- ถึงบ้านแม่กลางหลวง ชมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน แปลงผัก ไม้ดอกไม้เมืองหนาว ชมหมู่บ้านและวิถีชีวิตชาวปกากะญอ คลายหนาวด้วยกาแฟสด (ท่านสามารถเก็บ คั่วและบด กาแฟ ได้เอง)
- นอนดูดาว บนดอยอินทนนท์ มีให้เลือกทั้งแบบที่เป็นบ้านพัก Home stay (พักกับชาวบ้าน) และ แบบ Village stay ชมการแสดงพื้นบ้าน ชนเผ่าปกากะญอ (หากต้องการ)
- รับตะวันบนดอยอินทนนท์ อาหารพื้นบ้านง่ายๆ แบบคนปกากะญอ
- เตรียมพร้อม เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ระบบนิเวศ นกนานาชนิด น้ำตกผาดอกเสี้ยว ชมความงามของคอกหัวเสือ (มีเส้นทางให้เลือกตามความต้องการของนักท่องเที่ยว)
- รับประทานอาหารกลางวัน เรียนรู้การใช้ชีวิต ความผูกพันของคนกับป่า
- บ่ายๆ ออกเดินทางจากบ้านกลางหลวง เดินทางไปสักการะพระธาตุนกเมตล ชมความงามและความหนาวเย็น ณ จุดสูงสุดของดอยอินทนนท์จากลิ้นแฉะชมเกษตรบนพื้นที่สูง ณ โครงการหลวง อินทนนท์
- เดินทางกลับยังเมือง เชียงใหม่ ส่งท่านกลับโดยปลอดภัย

ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน (หากท่านมีเวลามากกว่านี้ เราสามารถจัด โปรแกรมให้ท่านได้)

อัตราค่าบริการ ท่านละ 1,800 บาท (ราคาอาจมีการเปลี่ยนแปลง)

ตลอดการเดินทาง ไม่รวมการแสดง (กรณีมากกลุ่มละประมาณ 8 - 10 คน)

โปรแกรมที่ 3

ค้นหาความหมายค้อยหลวงเชียงดาว มหัศจรรย์น้ำออกภู ท่องป่าดงชมพู พักค้างคืนกับชาวบ้าน

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบที่ 3.1 ช่วงระหว่างเดือนเมษายน ถึง เดือนตุลาคม

- เดินทางออกจากที่พักในเมืองเชียงใหม่ หรือ เดินทางจากสนามบิน / สถานีรถไฟ / สถานีขนส่ง
- จากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 1:30 ชม. เดินทางถึงเมืองเชียงดาว
- ฟังเรื่องราวความรู้ ค่านาน ความเชื่อ เจ้าหลวงคำแดง ความสัมพันธ์ของคนเชียงดาวกับค้อยหลวง โดยวิทยากรท้องถิ่น
- ศึกษาเรื่องราวในอดีตผ่านถ้ำเชียงดาว พร้อมความรู้เรื่องสมุนไพร ความรู้ใกล้ตัวรอบๆ ถ้ำ
- รับประทานอาหารกลางวันบริเวณวัดถ้ำเชียงดาว
- ออกเดินทางไปยังบ้านถ้ำ - หนองเบ็ญ อำเภอไชยปราการ
- สักการะพระสี่ห ไสยศาสตร์ และพระเจ้าตนหลวง วัดถ้ำตับเต่า เดินชมความงามรอบๆ วัด ศึกษาสวนสมุนไพร
- พักผ่อนตามอัยยาศรัย ชื่นชมความงามของหนองน้ำขนาดใหญ่ของชุมชน
- เข้าที่พัก Home stay รับประทานอาหารร่วมกับชาวบ้าน
- กลางคืน: พิธีบายศรีสู่ขวัญ และชมการแสดงของเยาวชน (ตามความต้องการ)
- รับอรุณยามเช้า ริมหนองเบ็ญ อาหารเช้าพร้อมบรรยากาศสบายๆ ริมหนองน้ำ
- เตรียมตัวเดินทาง ชมความมหัศจรรย์น้ำออกภู และเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ป่าดงชมพู
- รับประทานอาหารกลางวัน ท่ามกลางแมกไม้
- บ่ายๆ เดินทางออกจากบ้านหนองเบ็ญ
- ขากลับ แวะตลาดริมทาง เลือกซื้อผักพื้นบ้าน ของฝากกลับบ้าน
- เดินทางกลับยังเมือง เชียงใหม่ ส่งท่านเดินทางกลับโดยปลอดภัย

ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน (หากท่านมีเวลามากกว่านี้ เราสามารถจัดโปรแกรมให้ท่านได้)

อัตราค่าบริการ **ท่านละ 1,500 บาท** (ราคาอาจมีการเปลี่ยนแปลง)

ตลอดการเดินทาง ไม่ร่วมการแสดง (กรณีมากลุ่มละประมาณ 8 - 10 คน)

กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบที่ 3.2 ช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนมีนาคม

- เดินทางออกจากที่พักในเมืองเชียงใหม่ หรือ เดินทางจากสนามบิน / สถานีรถไฟ / สถานีขนส่ง
- จากตัวเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 2:30 ชม. เดินทางถึงบ้านถ้ำ หนองเปี้ย
- สักการะพระสีหไสยาสน์ และพระเจ้าตนหลวง ชมศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้น ณ วัดถ้ำดับเตา เดินชมความงามรอบๆ วัด ศึกษาสวนสมุนไพร
- เรียนรู้วิถี ความสัมพันธ์ของคนหนองเปี้ยกับธรรมชาติ ณ หนองน้ำขนาดใหญ่ของชุมชน
- รับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน
- เดินทางกลับมายังบ้านถ้ำ เชียงดาว
- เลือกซื้อของ ถวายตลาดริมทาง เลือกซื้อผักพื้นบ้าน เตรียมตัวขึ้นคอย
- นอนคูดาว ทำลมหนาว ที่บ้านลีซู นาเลาใหม่
- คั้นแต่เช้า เตรียมร่างกาย ความพร้อม พิษิตยอคคอยหลวง
- ออกเดินเท้าจากบ้านนาเลา เพื่อศึกษาธรรมชาติ ตามเส้นทางขึ้นคอยหลวงเชียงดาว
- พักรับประทานอาหารระหว่างการเดินทาง (ข้าวห่อใบตองพร้อมกับข้าวแบบง่ายๆ)
- เดินเท้าต่อไปยังอ่างสูง ชมความงามและความรู้ตลอดสองข้างทาง โดยนักสื่อความหมาย
- ถึงที่พักตั้ง Camp เตรียมอาหาร
- สัมผัสเทือกเขาหินปูนอย่างใกล้ชิด แวะพักท่ายค้อเชียงดาว ถ่ายภาพแสงสุดท้ายของพระอาทิตย์ ลลับหลังสันคอยหลวงเชียงดาว
- ฟังเรื่องราวของคอยหลวงเชียงดาว ช้างกองไฟ
- คั้นแต่เช้า เพื่อเก็บภาพพระอาทิตย์ขึ้น และทะเลหมอก ท่ามกลางความหนาวเย็น
- หลังทานอาหารเช้า เริ่มเดินเท้าลงคอย ตามเส้นทางเด่นหญ้าขัด
- ชมความงามของพันธุ์พืชที่ต่างจากเส้นทางปางวัว (บ้านนาเลา)
- บ่ายๆ เดินทางถึงบ้านถ้ำ เชียงดาว
- พักร่อน หายเหนื่อย ... ไร่ลาดคอยหลวงเชียงดาว
- เดินทางกลับยังเมือง เชียงใหม่ ส่งท่านเดินทางกลับโดยปลอดภัย

ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน (หากท่านมีเวลามากกว่านี้ เราสามารถจัดโปรแกรมให้ท่านได้)

อัตราค่าบริการ ท่านละ 3,200 บาท (ราคาอาจมีการเปลี่ยนแปลง)

ตลอดการเดินทาง (กรณีมากลุ่มละประมาณ 8 - 10 คน)

ชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย คอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติความเป็นมา

ชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุย ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ-ปุย ระหว่างเขตติดต่ออำเภอแมริมและอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เดิมหมู่บ้านคอยปุยเป็นพื้นที่ปลูกฝิ่นของชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง ในปี พ.ศ. 2490 ชุมชนยังตั้งรกรากอยู่ที่บ้านปางป่าคา ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาปี พ.ศ. 2496 - 2497 ทางกรมได้ส่งทหารเข้ามาปราบปรามยาเสพติดที่หมู่บ้านปางป่าคา เนื่องจากได้มีกลุ่มจีนฮ่อค้าฝิ่นได้เข้ามาอยู่ปะปนกับชาวบ้าน และเมื่อสิ้นสุดการปราบปราม หมู่บ้านปางป่าคาก็ได้ล่มสลายไปในที่สุด ชาวบ้านซึ่งได้รับผลกระทบ และได้อพยพชุมชนเข้ามาตั้งรกรากอยู่ ณ บ้านคอยปุยในปัจจุบัน และหมู่บ้านได้รับพระกรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานทุนทรัพย์ส่วนพระองค์ผ่านยังกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนค่ายราคารัศมี เพื่อเป็นกองทุนหมู่บ้านในการสร้างอาชีพด้านการค้าขาย เมื่อปี พ.ศ. 2510 จึงทำให้ชาวบ้านรู้จักการค้าขายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปัจจุบันมีแผงขายของ มีบ้าน และมีสวนลิ้นจี่เป็นของตนเองและสามารถปรับตัวทางวัฒนธรรมให้เป็นม้งอย่างสมบูรณ์

จุดเด่นที่น่าสนใจ

คอยผากลอง บริเวณคอยผากลองเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ใช้เป็นจุดชมวิวยุโรปังอำเภอแมริม - แม่แตง และบนก้อนหินนี้มีต้นไม้ต้นเดียวที่พบบนเทือกเขาคอยสุเทพ - ปุย (คล้ายกุหลาบพันปี) ใบมีลักษณะสีเงิน ก้อนหินถัดไปถูกธรรมชาติสลักเป็นรูป “กลอง” ที่ใช้ในพิธีศพและพิธีส่งวิญญาณของเก้าจ๊วะและโตร่งหน้า และส่วนท้ายของกลองเป็นก้อนหินทอดยาวขวางสันเขา และได้ถูกฟ้าผ่าให้แยกออก เพื่อเปิดทางให้สามารถเดินทางผ่านไปยังฝั่ง บ้านแม่สา อำเภอแมริมได้

พิพิธภัณฑ์ชาวเขา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2527 ในพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงประวัติข้อมูลประชากรแต่ละเผ่า เครื่องมือเครื่องใช้ของชนเผ่าต่างๆ นอกจากนี้ยังมีบ้านตัวอย่างของเผ่าม้ง และเผ่ากะเหรี่ยง แสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่

สวนน้ำตก บริเวณสวนน้ำตกสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติกับน้ำตก สวนไม้ดอกไม้ประดับ

พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง จัดแสดงครกตำของชนเผ่ากะเหรี่ยง และม้ง ครกไม้ข้าวกล้อง ครกตำแบบพลังน้ำ หินไม้ขัด เป็นสื่อทางวัฒนธรรมของชนเผ่าที่ แสดงถึงความสามัคคี ความมีน้ำใจของคนในชุมชน

สมุนไพร ในป่าพบสมุนไพรหลากหลายชนิด และมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติหรือจิตวิญญาณ เช่น ผื่น ยาฆ่าตัวตาย ยารักษาโรคร้ายอื่นๆและยาบำรุงทั่วไป

ลักษณะภูมิประเทศ

ชุมชนชาวม้งบ้านคอยปุยตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองเชียงใหม่ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,200 เมตร รอบๆ หมู่บ้านเป็นป่าดิบเขาซึ่งส่วนใหญ่วิวัฒนาการมาจากป่ารุ่นสอง (Secondary Forest) เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เคยถูกแผ้วถางเพื่อปลูกฝิ่น ต่อมามีการปลูกไม้ผล และพื้นที่รอบๆ หมู่บ้านได้รับการอนุรักษ์ให้ฟื้นฟูเป็นป่ารุ่นสองขึ้นมาใหม่ ซึ่งใช้ระยะเวลาประมาณ 35 ปี ป่าไม้ได้เจริญจนเป็นป่าดิบเขาหรือกลายเป็นป่ารุ่นแรก (Primary Forest)

ลักษณะภูมิอากาศ

บนยอดคอยมีฝนตกโดยเฉลี่ยปีละ 1000 – 2000 มม. มีฤดูแล้งระหว่างเดือนธันวาคม – เดือนมีนาคม และมีฝนตกเพียงเล็กน้อย สำหรับในช่วงเดือนมกราคม หลังจากฝนทิ้งช่วงมีอุณหภูมิประมาณ 5 องศาเซลเซียส และในเดือนมีนาคม มีอุณหภูมิประมาณ 35 องศาเซลเซียส

การเดินทาง

การเดินทางสู่บ้านคอยปุย สามารถเดินทางจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่มุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือถึงตีนคอยหน้าสวนสัตว์เชียงใหม่ ตามถนนเข้าสู่เขตอุทยานแห่งชาติคอยสุเทพ – ปุย ผ่านรูปปั้นครุฑศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนาไทย สถานีควบคุมไฟป่า วัดพระธาตุดอยสุเทพ โรงเรียนในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศ เข้าสู่หมู่บ้านคอยปุย โดยสามารถเดินทางไปได้กลับใน 1 วัน ซึ่งในแต่ละวันจะมีรถยนต์

ส่วนตัว รถจักรยานยนต์ รถบัสปรับอากาศ และรถสองแถว และระหว่างเส้นทางการเดินทางจะได้สัมผัสกับธรรมชาติ

การบริการที่พัก

ในชุมชนยังไม่มีบริการด้านที่พัก

โปรแกรมการท่องเที่ยว

1. นักท่องเที่ยวสามารถไปเที่ยวแบบเช้า – เย็น กลับได้ โดยเน้นการศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมชนเผ่าม้ง ผ่านพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าม้ง รวมทั้งชื่นชมความงามของธรรมชาติ
2. นักท่องเที่ยวที่ชอบผจญภัย สามารถเลือกโปรแกรมการเดินทางท่องเที่ยวเส้นทางคอกผากล่อง ตามรอยประวัติศาสตร์บ้านม้ง คอยปุย เรียนรู้วิถีชีวิต ดำเนิน ความเชื่อ เรื่องเล่าและสมุนไพร

สถานที่ติดต่อ

คุณยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ เลขที่ 55/3 หมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 01-7066572

ชุมชนแม่กลางหลวง คอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติความเป็นมา

บริเวณลุ่มน้ำแม่กลาง หรือเรียกตามภาษาถิ่นว่า "แม่กลางคี" มีชนเผ่ากระเหรี่ยงอาศัย ซึ่งล้วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยงในกลุ่มสะกอ หรืออย่างขาวในภาษาราชการ หรือที่รู้จักในชื่อ ปกาเกอญอ หรือ คานยอ (Kanyaw) อันหมายถึง ผู้มีความสมถะและเรียบง่าย บริเวณลุ่มน้ำแม่กลาง ประกอบด้วยชุมชนย่อย 4 แห่ง คือ ชุมชนบ้านอังกาน้อย ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ชุมชนบ้านหนองหล่ม และชุมชนบ้านผาหมอน โดยมีจำนวนครัวเรือนในแต่ละกลุ่มบ้านประมาณ 60 - 80 ครัวเรือน ถือว่าเป็นชุมชนขนาดเล็ก

นอกจากชาวกระเหรี่ยง 4 ชุมชน ที่อยู่อาศัยในบริเวณลุ่มน้ำแม่กลางแล้ว ยังมีชุมชน กระเหรี่ยงบ้านสบหาด ซึ่งเป็นหย่อมบ้านหนึ่งที่รวมอยู่ในลุ่มน้ำแห่งนี้ แต่อย่างไรก็ตามบ้านสบหาดเป็นหมู่บ้านเดียวที่ไม่ได้มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานร่วมกับหมู่บ้านใหญ่ เนื่องจากเป็นชุมชนใหม่ที่ชาวบ้านอพยพมาจากบ้านหนองแดง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดเด่นที่น่าสนใจ

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและศูนย์วัฒนธรรมปกาเกอญอ รวบรวมศิลปวัตถุและเรื่องราวของชาวปกาเกอญอลุ่มน้ำกลาง อาทิ เครื่องจักสาน ผ้าทอ เครื่องมือเครื่องใช้โบราณของชนเผ่า เครื่องดนตรี รวมทั้งการสาธิตการใช้ชีวิตตามแบบดั้งเดิม การทอผ้า การอ้อทา การละเล่น/แสดง และการเตรียมข้าวสาร เป็นต้น

ศึกษาวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนลุ่มน้ำกลาง ยังคงดำเนินไปในแนวทางดั้งเดิม ตามความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมชนเผ่าที่สืบทอดต่อกัน ในแนวทางที่พึ่งพาธรรมชาติ และเอื้ออาทรต่อกันฉันท์พี่น้อง นอกจากนี้ภูมิปัญญาที่มีมาแต่เดิมก็ได้รับการถ่ายทอดสู่ชนในรุ่นปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นงานฝีมือ ความรู้เรื่องสมุนไพร การเกษตร เป็นต้น

ชมการทำนาขั้นบันไดและการปลูกพืชเมืองหนาว ชาวบ้านปลูกข้าวพันธุ์ท้องถิ่นด้วยการปักดำ กิจกรรมการทำนาจะอยู่ระหว่างเดือนมิถุนายน - เดือนพฤศจิกายน นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมการทำนาในทุกขั้นตอนการปลูก หรือเลือกนั่งชมภาพความสามัคคีของชาวบ้าน หรือเลือกสูดกลิ่นไอความหอมของกล้าข้าว - ต้นข้าว - รวงข้าว และนอกจากการปลูกข้าวแล้วนักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสการปลูกพืชผักเมืองหนาวหลังฤดูการเก็บเกี่ยว เปิดให้เข้าชมและเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยตัวเอง เช่น การปลูกสตอร์เบอร์รี่ ชูโกนี่ เฮอร์บีร่า และลิ้นี่ เป็นต้น

เดินป่าศึกษาระบบนิเวศ - ธรรมชาติ - ดูนก เรียนรู้ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับการจัดการตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ศึกษาลักษณะพืชพรรณที่อุดมสมบูรณ์แบบป่าฝนเขตร้อน นอกจากนี้การเดินป่าศึกษาธรรมชาติแล้วยังมีการเดินป่าดูนก ทั้งประจำถิ่นและนกอพยพเส้นทางที่ได้รับความนิยม ได้แก่ เส้นทางเดินป่าดอยหัวเสือ เส้นทางดูนกห้วยน้ำขุ่น

เดินป่าขึ้นดอยหัวเสือ ดอยหัวเสือเป็นจุดชมวิวยอดนิยมของกิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีพื้นที่สำหรับการกางเต็นท์ค้างคืน โดยใช้ระยะเวลาในการเดิน 4 - 5 ชั่วโมง ระยะทาง 7 - 9 กิโลเมตร สามารถร่วมกิจกรรมเดินป่าไปสู่ดอยหัวเสือได้ในทุกฤดู

น้ำตกผาดอกเสี้ยว เป็นน้ำตกหนึ่งในน้ำตกหลายแห่ง ที่มีธรรมชาติปิดซ่อนไว้กลางป่าบริเวณหมู่บ้าน เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีค่า และยังคงความสมบูรณ์ของเป็นธรรมชาติ

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านแม่กลางหลวงตั้งอยู่ในหุบเขานาขั้นบันได ซึ่งเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 3 บนดอยอินทนนท์ ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 17 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณรอบหมู่บ้านเป็นป่าผสมระหว่างป่าเบญจพรรณและป่าดิบชื้นที่อุดมสมบูรณ์ สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,200 เมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านแม่กลางหลวงตั้งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,200 เมตร และมีลำห้วยธรรมชาติไหลแทรกอยู่ในหมู่บ้านตลอดปี ทำให้มีภูมิอากาศหนาวเย็นตลอดปี และมีอากาศหนาวมากในช่วงฤดูหนาว

การเดินทาง

การเดินทางสู่บ้านแม่กลางหลวง สามารถเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 108 (เชียงใหม่ – ฮอด) ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง และอำเภอจอมทอง เป็นระยะทาง 50 กิโลเมตรโดยประมาณ แล้วเดินทางต่อไปตามเส้นทางอำเภอจอมทอง – อุทยานแห่งชาติ ดอยอินทนนท์ (ทางหลวงหมายเลข 1009) อีกประมาณ 45 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าสู่บ้านแม่กลางหลวง

การบริการที่พัก

บ้านแม่กลางหลวง มีบริการที่พักสำหรับท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืน มีให้เลือก 3 แบบ คือ

1. ที่พักแบบ Village stay สร้างอย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ ท่ามกลางขุนเขาและป่าเขียว รายล้อมด้วยนาขั้นบันไดและกลิ่นไอของดอกข้าว.....ในบริเวณหมู่บ้านแม่กลางหลวง
2. ที่พักแบบ Home stay สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้าน
3. ที่พักแบบ Camping สามารถกางเต็นท์ในพื้นที่บริเวณศูนย์การท่องเที่ยวฯ ใกล้แปลงนาขั้นบันได หรือบริเวณหุบเขาบนแปลงนาขั้นบันได (นอกฤดูการเพาะปลูก) หรือบริเวณดอยหัวเสือเป้าหมายของการเดินป่า

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 ชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและแปลงผัก / ไม้ดอกเมืองหนาว ชมหมู่บ้านและวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยง ชิมกาแฟสูตรกระเหรี่ยง ชมฝูงปลาข้างคาวและเล่นน้ำในห้วยแม่ท้อกลางหมู่บ้าน

โปรแกรมที่ 2 เรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตชนเผ่าปกเกะฉือ ชิมอาหารพื้นบ้าน และเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

โปรแกรมที่ 3 ชมการสาธิตและการแสดงของชนเผ่าตามประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ชมและศึกษาข้อมูลทางชาติพันธุ์ในแง่มุมต่างๆ และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของชนเผ่า

อัตราค่าเช่าที่พักบริเวณวิลเลจสเคย์ ศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คอยอินทนนท์

ชื่อบ้าน	ราคา/คืน	จำนวน	ห้องนอน/ห้องน้ำ
กลางนา	2,500	10	2/2
ริมธาร	1,500	6	2/1
บัวตอง	1,500	6	2/1
รวงข้าว	1,000	4	1/1
ทิวไผ่	600	3	1/รวม
ดอกท้อ	600	3	1/รวม
รจนา	600	3	1/รวม
สายธาร 1	600	3	1/รวม
สายธาร 2	600	3	1/รวม
สายธาร 3	600	3	1/รวม
สายธาร 4	600	3	1/รวม
ริมดอย	1,000	4	1/1

** หมู่คณะ 30 คนขึ้นไป คิดราคาเหมา 6,000 บาท/คืน
 ** เต็นท์ขนาด 2 คน เช่าหลังละ 70 บาท/คืน
 ** ผ้าห่มผืนละ 20 บาท/คืน
 ** นำเต็นท์มาเอง ค่าบำรุงสถานที่ 30 บาท/คืน

สถานที่ติดต่อ

โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กลางหลวง อุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์ อำเภอ
 จอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ 0-1885-6577, 0-1960-8856, 0-6193-6464, 0-1021-8927

ชุมชน แม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติความเป็นมา

บ้านแม่กำปอง หมู่บ้านเล็กๆ ก่อตั้งมาประมาณ 100 กว่าปี ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากอำเภอดอยสะเก็ด เพื่อเข้ามาทำสวนเมืองเป็นอาชีพ และตั้งบ้านเรือนบริเวณใกล้ๆ แม่น้ำลำห้วย ในสมัยก่อนมีดอกไม้ชนิดหนึ่งลักษณะดอกเล็กสีเหลืองแดงขึ้นอยู่ตามริมแม่น้ำลำห้วย เรียกว่า ดอกกำปอง ดังนั้นชื่อของหมู่บ้านจึงได้เรียกตามชื่อของดอกไม้รวมกับแม่น้ำ เป็นบ้านแม่กำปอง

จุดเด่นที่น่าสนใจ

น้ำตก มีน้ำตก 2 แห่ง คือ น้ำตกตาดนอก และน้ำตกตาดใน น้ำตกใสสะอาด มีต้นไม้เฟิร์น และตะไคร่น้ำขึ้นอยู่ทั่วไป

เส้นทางเดินป่าและลำห้วย สัมผัสธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และชมนกหลายชนิด เส้นทางนี้ผ่านกั้นน้ำห้วยประปาหมู่บ้าน และเดินเที่ยวถึงน้ำตกตาดใน

ดอยม่อนล้าน จุดที่สูงที่สุดของภูเขาในกิ่งอำเภอแม่ออน สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ได้รอบทิศ มีสวนสนร่มรื่น สวนสมเด็จย่า จุดพักของหน่วยปลูกป่าต้นน้ำแม่ลายแม่ออน บ้านรับรอง และพื้นที่ว่างสำหรับตั้งแคมป์ปิ้ง

ชากระบान สัมผัสบรรยากาศและธรรมชาติฤดูหนาว และชมชากระบานในเดือนธันวาคม - กุมภาพันธ์

ดอกไม้ประจำถิ่น มี 2 ชนิด ให้ดอกสวยงามบานนานประมาณ 2 เดือน ได้แก่ ดอกเอื้องดิน (ดั่งรูป) และ ดอกเอื้องหงส์ทอง

วิถีชีวิตชุมชน ศึกษาวิถีชีวิต และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านแม่กำปอง

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านแม่กำปอง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ร้อยละ 98 เป็นเขตภูเขาเนินเขา สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธาร

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านแม่กำปองเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำลำธาร มีอากาศที่เย็นสบายตลอดปีและอากาศค่อนข้างหนาวในช่วงฤดูหนาว

การเดินทาง

บ้านแม่กำปองตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่โดยผ่านอำเภอสันกำแพง ระยะทาง 50 กิโลเมตร และห่างจากตัวกิ่งอำเภอแม่ออน 20 กิโลเมตร และอีกเส้นทางหนึ่งผ่านอำเภอดอยสะเก็ดเลี้ยวขวาตรงสามแยกไปงัดดิน ระยะทาง 51 กิโลเมตร ส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางและเทคอนกรีต มีบางส่วนที่ยังเป็นถนนดินแดงประมาณ 800 เมตร ดังนั้นสามารถเดินทางไปมาได้สะดวกสบายทุกฤดู และสามารถใช้พาหนะรถได้ทุกชนิด

การบริหารที่ไท่

บ้านแม่กำปอง จัดบริการที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว คือ บ้านพักแบบ Home stay สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้าน บ้านพักให้เช่า และเดินท์

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรมที่ 1 ไป - กลับ (สามารถมาเที่ยวด้วยตนเอง) กำหนดเขตท่องเที่ยวถึงบริเวณน้ำตก และถ้าต้องการขึ้นเดินทิวป่า ศึกษาธรรมชาติ วิถีชีวิตชาวบ้าน ต้องใช้มัคคุเทศก์ในหมู่บ้าน

โปรแกรมที่ 2 พักค้างคืนแบบ Home Stay พักค้างคืนกินอยู่กับครอบครัวชาวบ้าน มีรายการนำเที่ยวชมแนะนำสถานที่ ศิลปหัตถกรรม ประเพณีพื้นบ้าน วิถีชีวิตของชาวบ้านหลายอย่าง ตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ

โปรแกรมที่ 3 ทิวป่า Camping) โดยมีมัคคุเทศก์ในหมู่บ้านเป็นผู้นำทาง ดูแลให้คำแนะนำบอกความรู้ ข้อควรปฏิบัติต่างๆ ของท้องถิ่น

การบริการ	อัตราค่าบริการ
1. บ้านพัก Home Stay - 2 วัน 1 คืน อาหาร 3 มื้อ - 3 วัน 2 คืน อาหาร 6 มื้อ	550 บาท / คน 900 บาท / คน (หมายเหตุ : วันต่อไป อาหาร 3 มื้อ วันละ 350 บาท)
2. บ้านพักให้เช่า (เป็นหมู่คณะ)	100 - 1,200 บาท / คืน
3. ค่าเช่าเต็นท์	150 - 200 บาท / หลัง (หมายเหตุ : นำเต็นท์มาเอง ค่าบำรุง สถานที่ 50 บาท / คน)
4. กิจกรรมพิเศษ (แล้วแต่ความต้องการชม) - การเล่นดนตรีพื้นเมือง - การฟ้อนพื้นบ้าน - การตีกลองสะบัดชัย - การทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ	1,000 บาท 1,000 บาท 700 บาท 600 บาท
5. มัคคุเทศก์ท้องถิ่น (นำเที่ยว)	วันละ 200 บาท / คน

สถานที่ติดต่อ

สหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่กำปอง จำกัด โทรศัพท์ 0-5322-9526

หรือสำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ 0-5323-4186

หรือ น้ำพุร้อนสันกำแพง โทรศัพท์ 0-5327-4212, 0-5327-4213

หรือ ติดต่อคุณพรหมมินทร์ พวงมาลาบ้านผู้ใหญ่บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอ แม่ออน จ.เชียงใหม่

โทรศัพท์ 053-229-526 /09-559-4797/ 01-951-4797

ชุมชน บ้านถ้ำ – หนองเบีย อ.ไชยปราการ จ.เชียงใหม่

ประวัติความเป็นมา

บ้านถ้ำ - หนองเบีย ตั้งอยู่ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ มีการสันนิษฐานจากคำบอกเล่าเริ่มมีการตั้งรกรากเป็นหมู่บ้านเมื่อประมาณ 70 ปี และจากหลักฐานในถ้ำใต้เขา มีรูปปั้นพระพุทธรูปศิลปะแบบอยุธยาตอนต้น ผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีสันนิษฐานว่า มีคนเข้ามาในช่วงสมัยพระนเรศวรหรือเอกาทศรถ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบหุบเขาอุดมด้วยป่า เป็นแหล่งตาน้ำ (น้ำแร่) มีเทือกเขาล้อมรอบ ล้วนเป็นภูเขาหินปูน มีถ้ำใหญ่น้อยหลายถ้ำ แต่ละถ้ำล้วนเป็นที่ตั้งของวัดหรือสำนักสงฆ์ ฉะนั้นระหว่างบ้าน วัด ป่าและภูเขา จึงแยกกันไม่ขาด แต่ก่อนชาวบ้านเคยทำนา แต่ปัจจุบันได้เลิกทำ เนื่องจากสภาพของดินเป็นด่างสูง เรียกว่า “ดินขาน” ซึ่งปลูกข้าวได้ไม่ดี นอกจากนี้ก็มีการทำสวนตามเชิงเขา

จุดเด่นที่น่าสนใจ

หนองเบีย เป็นแหล่งอาหารประมงน้ำจืดของชุมชน (Food Bank) มีปลามากกว่า 17 ชนิด ได้แก่ ปลาดุก ปลาช่อน ปานนิล ปลาสลิด ปลาหมอเทศ ปลากระดี่ ปลาสร้อย ปลานวลจันทร์ ปลานิล ทับทิม ปลาบู่ทอง ปลาไหล ปลาคะเพียน ปลาหางนกยูง ปลาจระเม็ด ปลาอีหลอย และปลาเทียว และในช่วงกลางวันมีฝูงนกมาหากินในหนองน้ำ อาทิ นกเป็ดน้ำ นกกระยางขาว นกกระปูด ตาแดง นกท้องลาย นกอุ้มบาตร นกกระต๊ม นกกระยางหอม นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พักผ่อน

หย่อนใจ รับประทานอาหารนอกบ้านที่ร้านอาหารข้างทาง พร้อมกับดื่มด่ำชมวิวทิวทัศน์อันงดงาม หรือพักผ่อนด้วยการตกปลา

ป่าดงชมพู สภาพโดยทั่วไปของต้นไม้ในป่าส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้ออ่อน อายุไม่เกิน 40 ปี เป็นป่ารกครึ้มด้วยพรรณไม้หลากหลาย มีพืชสมุนไพร และเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เช่น พืชผักสมุนไพร สัตว์น้ำ ชาวบ้านนิยมนำมาทำอาหาร และมีสัตว์เล็กอาศัยอยู่จำนวนมาก

บ่อน้ำพุเตย และน้ำพุหลวง น้ำพุ (หรือแหล่งต้นน้ำผุดจากโพรงน้ำใต้ดินในแนวเขาหินปูน) บริเวณน้ำพุมีสภาพนิเวศวิทยาในน้ำอุดมด้วยพืชและสัตว์น้ำ อาทิ บอน สาหร่าย เฟิร์น แหนแดง ต้นอ้อ หญ้าไทร ตะไคร่น้ำ กุ้ง ปู ปลา งู ตะพานน้ำ บริเวณหมู่บ้านมีน้ำพุ 4 แห่ง ได้แก่ บ่อหิน ต้นเดิม ตะเตย และน้ำพุหลวง น้ำพุทั้งสี่ผุดขึ้นในบริเวณติดกับเชิงเขาถ้ำงาม แนวทิศใต้ ตะวันตก ของหมู่บ้าน

วัดถ้ำตบเตา วัดเก่าแก่สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2300 ภายในถ้ำมีพระสีหไสยาสน์ พระเจ้าตนหลวง พระธาตุเจดีย์ เป็นที่นับถือของพุทธศาสนิกชนมาเป็นเวลานาน บริเวณวัดร่มรื่น สัมผัสธรรมชาติและศึกษาความหลากหลายทางชีววิทยา

งานสงฆ์พระเจ้าตนหลวง งานสงฆ์พระเจ้าตนหลวงแห่ไม้ค้ำต้นโพธิ์ และพิธีรดน้ำคำหัวผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จัดกันอย่างตึกตักประจำปีในช่วงวันสงกรานต์ คือ วันที่ 16 เมษายน

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านถ้ำ - หนองเบ็ช เป็นหมู่บ้านอยู่ในเขตตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่บ้านชายเขาเทือกสันผีปันน สันคอยเชียงดาว เป็นเทือกเขาหินปูน และเป็นแหล่งตาน้ำ ต้นน้ำ และถ้ำต่างๆ สภาพป่าเป็นป่าชื้นเขตร้อนมีพันธุ์ไม้หลากหลาย

ลักษณะภูมิอากาศ

บ้านถ้ำ - หนองเบ็ช เป็นแหล่งต้นน้ำและเป็นพื้นที่ที่มีความลาดเอียงของแอ่งเขา ทำให้ช่องลมการไหลเวียนอากาศเย็นสบายตลอดปี และมีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว

การเดินทาง

การเดินทางสู่บ้านถ้ำ - หนองเบีย สามารถเดินทางจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่วิ่งตาม เชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอนประมาณ 120 กม. ผ่านอำเภอแม่อริม อำเภอแม่แตง และอำเภอเชียงดาว ข้าม คอยหัวโตนถึงประตูเมืองผาจอม เลี้ยวซ้ายตรงข้ามป้อมตำรวจผาหงษ์ ประมาณ 2 - 3 กม.

การบริการที่พัก มีบริการที่พักสำหรับท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืน แบบ Home Stay

โปรแกรมการท่องเที่ยว

โปรแกรม 2 วัน 1 คืน อาหาร 3 มื้อ 500 บาท/คน

เดินชมหมู่บ้าน สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ศึกษาและ สัมผัสธรรมชาติบริเวณป่าดงชมพูที่คงความสมบูรณ์ บริเวณแหล่งตาน้ำของชุมชน และบริเวณวัด ถ้ำดับเตา

การบริการ	อัตราค่าบริการ
1. ค่าที่พัก (Home Stay)	100 บาท / คน / คืน
2. ค่าอาหาร	50 บาท / คน / มื้อ
3. ค่าบริการเจ้าของบ้าน	50 บาท / หลัง
4. ค่าบริการสถานที่ท่องเที่ยว	100 บาท / คน
5. ค่ามัคคุเทศก์	200 บาท / กลุ่ม 5 คน
6. ค่าบริการนำรถขึ้นบ้าน	80 บาท / ชั่วโมง

สถานที่ติดต่อ

วัดถ้ำดับเตา ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ 0-6180-6644

บ้านผู้ใหญ่นบ้าน (นายคำมูล เกาใส) โทรศัพท์ 0-6186-0516

ชุมชนรอบคอยหลวง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

คอยหลวงเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เดิมเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าเชียงดาว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ต่อมาปี พ.ศ. 2424 ได้ถูกประกาศเป็นรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคอยเชียงดาว โดยมีพื้นที่ประมาณ 230,000 ไร่ มีเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวและสถานีวิจัยพันธุ์สัตว์ป่าคอยเชียงดาวร่วมกันดูแล สภาพพื้นที่บริเวณคอยหลวงเชียงดาวอุดมไปด้วยทรัพยากรที่มีความหลากหลายทางระบบนิเวศมากมาย ทั้งสัตว์ป่า กกล้วยไม้และพันธุ์ไม้หายาก อีกทั้งยังมีระบบคุณค่า ความเชื่อและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บริเวณรอบคอยหลวงเชียงดาวอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าและควรค่าแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อไป

การจัดการรูปแบบท่องเที่ยวในปัจจุบัน

คอยหลวงเชียงดาว มีลักษณะเด่นทางธรรมชาติ ทั้งในเรื่องของพรรณพืชที่มีแห่งเดียวในประเทศ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าสงวน 2 ชนิด ใน 15 ชนิดของไทย และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีความสูงเป็นอันดับของประเทศ และเป็นภูเขาหินปูนที่สูงเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ มีลักษณะสูงชันของหน้าผา ตั้งแต่ 45 – 70 องศา ในช่วงระดับความสูง 1,900 เมตร ขึ้นไป ประกอบกับการเดินทางเข้าถึง ต้องใช้วิธีเดินเท้าเท่านั้น ไม่มีถนนสำหรับรถยนต์เข้าถึง รูปแบบการท่องเที่ยวจึงเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ ดังนี้

- ☐ ผจญภัย กับสภาพป่า ระยะทาง และความชันของพื้นที่
- ☐ เดินทางโดยเดินเท้าเท่านั้น ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร ทั้งสองเส้นทางใช้เวลาเดินทางขึ้นประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง และเดินลงประมาณ 3 – 4 ชั่วโมง
- ☐ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก และแหล่งน้ำบริเวณที่พัก จึงต้องนำน้ำและสิ่งของที่จำเป็นติดตัวขึ้นไป
- ☐ เดินทางท่องเที่ยวตามเส้นทาง และพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น
- ☐ ตลอดการเดินทาง และการพักแรม ห้ามรบกวน หรือทำอันตรายต่อสภาพธรรมชาติ นักท่องเที่ยว ต้องคำนึงอยู่เสมอว่าต้องอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้
- ☐ ต้องมีผู้นำทางหรือลูกหาบ ที่ได้รับการอบรมจาก เขต ๑ เชียงดาว เดินทางไปด้วยทุกครั้ง ซึ่งนอกจากนำทางและแบกสัมภาระแล้ว ยังทำหน้าที่แทนพนักงานเจ้าหน้าที่ ในการดูแลเบื้องต้น และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ระยะเวลาการท่องเที่ยว

- ☆ เปิดฤดูกาลท่องเที่ยวประมาณเดือนพฤศจิกายน ถึง มีนาคม ของแต่ละปี
- ☆ การเดินขึ้นดอยหลวงไม่ควรเกิน 16:00 น. ของวัน
- ☆ การเดินขึ้นดอยหลวง ขึ้นได้ 2 เส้นทาง คือ 1) เส้นทางเด่นหญ้าขัด และ 2) ปางวัวบ้านนาเลา
- ☆ การพักแรม สามารถพักแรมแบบ Camping ได้บริเวณอ่างสูง ในบริเวณกิวลม ห้ามนอนเต็ด เนื่องจากจะเป็นการรบกวนธรรมชาติ และสถานที่ไม่เอื้อต่อการ Camping

โปรแกรมการท่องเที่ยว

- ◎ เรียนรู้เรื่องราว ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชียงดาว ผ่านถ้ำเชียงดาว
- ◎ เพลิดเพลินกับการเดินศึกษา เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ดอยหลวง เชียงดาว
- ◎ เพิ่มเติมประสบการณ์ การใช้ชีวิตร่วมกับพี่น้องลื้อ บ้านนาเลาใหม่ ผ่านกิจกรรมเดินป่า สัมผัสวิถีชีวิตชนเผ่า และชมการแสดงพื้นบ้านชนเผ่าลื้อ

อัตราค่าบริการ

๑) กรณีเดินป่า เส้นทางศึกษาธรรมชาติดอยหลวงเชียงดาว

1. ค่าตอบแทนลูกหาบ คนละ 300 บาท/วัน
2. ค่าตอบแทนผู้นำทาง/นักสื่อความหมาย คนละ 500 บาท/วัน
3. ค่ายานพาหนะ หากขึ้นทางเด่นหญ้าขัด ราคา 1,000 บาท/รอบ
4. ค่ายานพาหนะ หากขึ้นทางนาเลา ราคา 500 บาท/รอบ
5. ค่าอาหารตามแต่ตกลง ขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่เดินทางท่องเที่ยวด้วย

๒) กรณีศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่าลื้อ บ้านนาเลาใหม่

1. ค่าที่พักแบบ home stay ราคา 50 บาท/คน/คืน
2. ค่าอาหาร ราคา 50 บาท/คน/มื้อ
3. ค่าบริการคนนำทาง (พักแรม 1 คืน) ไม่รวมค่ารถ 600 บาท/คน
4. ค่าบริการ โปรแกรมพิชิตดอยหลวงเชียงดาว 2,000 บาท/คน

สถานที่ติดต่อ

โครงการวิจัย การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนคอยหลวงเชียงดาว
โดยคุณวารินทร์ วรินทร์เวชและคณะ โทรศัพท์ 01-287-2301
คุณอรุณ อุทัย ผู้ประสานงานกลุ่มรักษ์คอยหลวง โทรศัพท์ 01-748-4871
หรือ 053-456-501
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว โทรศัพท์ 053-455-802 หรือ 01-952-2738

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม การสังเกตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้คือ เพื่อพัฒนากลไกในการเชื่อมประสานให้เกิดเครือข่ายโดยชุมชน เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างไร เพื่อนำไปสู่การจัดทำแผนงานและการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป ผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะตามกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 เพื่อการพัฒนากลไกในการเชื่อมประสานให้เกิดเครือข่าย

การศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจำนวน 6 ชุมชน พบว่า จากการดำเนินกิจกรรมในช่วงระยะที่ผ่านมา ทำให้เกิดการพัฒนากลไกในการเชื่อมโยงประสานงานกันระหว่างชุมชนที่มีความพร้อมในด้านการจัดการท่องเที่ยวและชุมชนที่มีความพร้อมในระดับหนึ่ง จากผลการศึกษาได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มที่มีความพร้อมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านแม่กำปอง ชุมชนบ้านแม่กลางหลวง
2. กลุ่มที่มีความพร้อมในระดับหนึ่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านอ้อ หนองเป็ย (ขาดความพร้อมในด้านการตลาด) ชุมชนคอยหลวง เชียงดาว (ขาดความพร้อมในการมีส่วนร่วม) ชุมชนม้งคอยปุย (ขาดความพร้อมในการจัดการด้านพื้นที่และการพัฒนาแหล่งที่พัก)
3. กลุ่มที่ไม่มีความพร้อม ได้แก่ ชุมชนห้วยน้ำริน (ขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการด้านการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชน)

5.1.2 รูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่าย

เนื่องจากการศึกษา พบว่า การจัดรูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่าย จำเป็นต้องจัดตั้งเป็นองค์กรเครือข่ายของชุมชนที่มีการดำเนินการด้านท่องเที่ยวโดยชุมชนและจำเป็นต้องมีการพบปะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและการดำเนินกิจกรรมของแต่ละชุมชน ซึ่งการศึกษาคครั้งนี้ พบว่าในระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการจัดประชุมประจำเดือนอย่างต่อเนื่องและการร่วมสำรวจเส้นทางพื้นที่เพื่อจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยวแบบเชื่อมโยงเครือข่ายภายในของแต่ละชุมชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 เส้นทาง ได้แก่

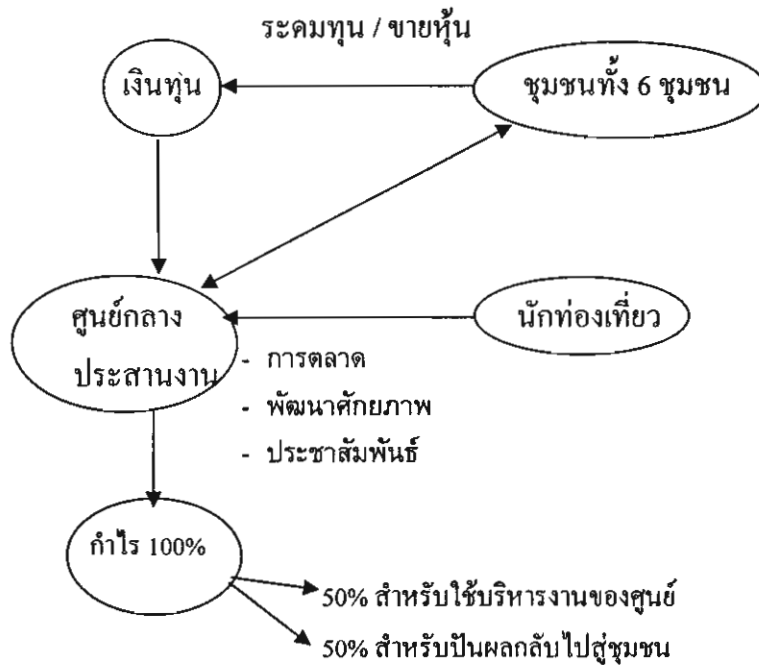
เส้นทางที่ 1 เชียงดาว หนองเป็ย

เส้นทางที่ 2 คอยบุย แม่คำปอง

เส้นทางที่ 3 คอยบุย แม่กลางหลวง

ทำให้เกิดกลไกในการเชื่อมโยงประสานงานอย่างต่อเนื่อง มีความเข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษา และการมีส่วนร่วมของทีมวิจัย ตลอดจนได้สร้างความรู้ ความเข้าใจกับกลุ่มชาวบ้านที่เกี่ยวข้องในแต่ละชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ในการศึกษายังขาดกลไกในการดำเนินงานที่ชัดเจน ในเรื่องขององค์กรที่จะจัดตั้งว่าเป็นอย่างไร ต้องร่วมลงทุนแบบไหน และใช้สถานที่ใดในการดำเนินงานในอนาคต ซึ่งในขณะนี้จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนอุปกรณ์สำนักงานในการอำนวยความสะดวกจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (ชั่วคราว) ในการใช้สถานที่พบปะและเงินทุนในการสนับสนุน แต่ในการณ์นี้ได้ร่วมกันกำหนดกรอบ แนวทางในการบริหารจัดการองค์กรร่วมกัน เพื่อเป็น Model ในการทดลองการบริหารจัดการเครือข่ายฯ โดยมีโครงสร้าง ดังนี้

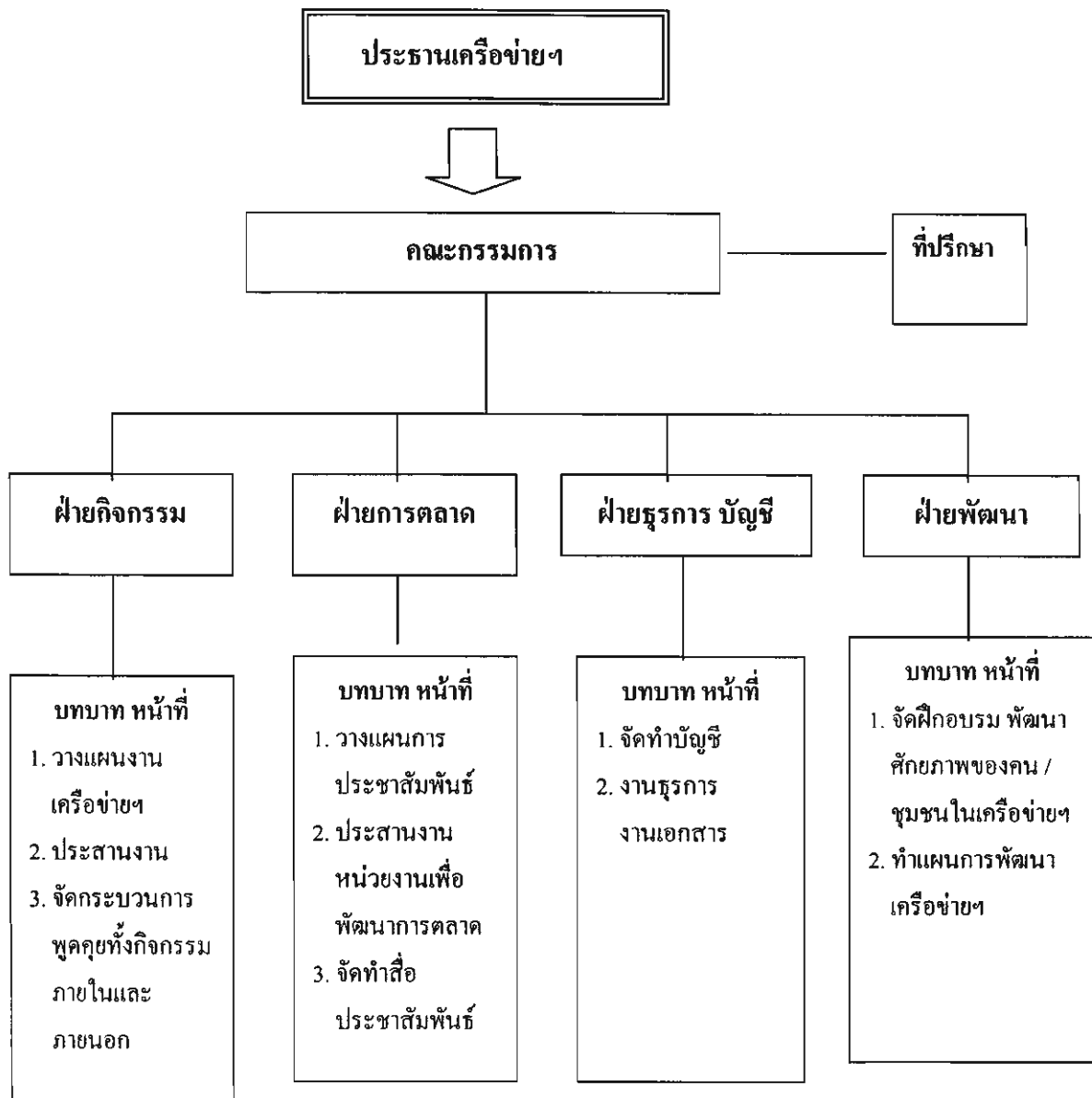
รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายฯ

ขั้นตอนการจัดการ ในโครงสร้างการบริหารดังกล่าว

1. การร่วมทุนจะเป็นในรูปของการซื้อหุ้นของแต่ละชุมชน แล้วแต่ว่าแต่ละชุมชนจะมีความสามารถในการซื้อหุ้นเท่าใด ชุมชนที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายฯ จะต้องถือหุ้นอย่างน้อย 1 หุ้นขึ้นไป แต่ไม่เกิน 10 หุ้น (มูลค่าหุ้นละ 100 บาท)
2. เมื่อมีเงินทุนจากการซื้อหุ้นของสมาชิกเครือข่ายแล้วเราก็จะได้นำเงินทุนเหล่านั้นมาจัดตั้งศูนย์ข้อมูลของชุมชนและศูนย์ประสานงานกลางและใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์
3. จัดจ้างตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่ประสานงานระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยทำหน้าที่เรื่องการตลาดให้กับชุมชน (แผ่นพับ หรือทำเว็บไซต์) ส่งต่อนักท่องเที่ยวให้กับชุมชน
4. เมื่อชุมชนมีนักท่องเที่ยว มีรายได้เกิดขึ้น ต้องมีการจัดสรรเงินรายได้นั้นกลับมายังศูนย์ประสานงานกลาง ที่มีตัวแทนทำหน้าที่ดูแลอยู่ อาจจะเป็น 10% ของรายได้หลังหักค่าใช้จ่าย
5. ในแต่ละปีถ้าศูนย์มีกำไรก็จะจัดสรรกำไรออกเป็น 2 ส่วน
  - ส่วนแรก ใช้สำหรับการบริหารจัดการ
  - ส่วนที่สอง ใช้สำหรับเป็นเงินปันผลไปยังชุมชนตามจำนวนหุ้นที่ชุมชนถือ

โครงสร้างขององค์กร

5.2 อภิปรายผล

ผู้ศึกษาได้นำเอาแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้ทำการศึกษาและค้นคว้ามาเพื่อสนับสนุนให้การศึกษารุ่นนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับความพร้อมและศักยภาพของชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชนในหลาย ๆ ท้องถิ่นแล้วก็ตาม แต่ผู้ศึกษาเห็นว่าการวิเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นมีเงื่อนไขที่แตกต่างกันทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และการเรียนรู้ รวมถึงข้อจำกัดและอุปสรรคของชุมชนเอง

ผลจากการวิเคราะห์ความพร้อมของชุมชน โดยเครื่องมือ SWOT สามารถวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1. ภาพรวมของ 6 ชุมชน กิจกรรม, การมีส่วนร่วม, ความสามารถในการรองรับของชุมชน
2. การวิเคราะห์ด้านตลาด
  - กลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยว
  - ช่องทางการตลาด, การประชาสัมพันธ์
3. รูปแบบขององค์กร เครือข่าย
  - ชมรม, สมาคม, บริษัท, สหกรณ์
  - การตั้งกลุ่มบริหารจัดการเครือข่าย
  - จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค

จากผลการศึกษาสามารถอภิปรายในรายละเอียดได้ดังนี้

5.2.1 เพื่อพัฒนากลไกในการเชื่อมประสานให้เกิดเครือข่าย โดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการศึกษา

การศึกษาความพร้อมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ข้อจำกัดและอุปสรรค ของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดกลไกในการประสานงานร่วมกันระหว่างชุมชน การจัดทำโปรแกรมแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่รูปแบบการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ โครงการประสานงานวิจัย สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย สำนักงานภาคเหนือ ทางเลือก เครือข่าย และธุรกิจท้องถิ่น,(2547) เพื่อสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันจะนำไปสู่การสร้างกระบวนการให้เกิดเชื่อมโยงในการประสานพัฒนาความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ สถาบันการศึกษา และ

ชุมชนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการจัดระบบการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวเขตภาคเหนือให้เป็นที่ไปอย่างสอดคล้องเหมาะสม

จากผลการศึกษาในระยะที่ 1 เห็นได้ว่ากระบวนการของกิจกรรมในการวิเคราะห์ความพร้อมของแต่ละชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดกลไกในการเชื่อมโยงประสานงานกันระหว่างชุมชนทำให้มีการเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ ความเข้าใจในจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดอุปสรรคของตนเอง ว่ามีความพร้อมอยู่ในระดับใดและต้องพัฒนาเพิ่มศักยภาพในด้านใดบ้าง ซึ่งตรงกับกราฟ เดช พยัณวิเชียร (2547) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน เพราะเนื่องจากความเป็นจริงของชุมชนนั้นมีจุดอ่อนทางด้านเศรษฐกิจ จุดอ่อนทางด้านสถานภาพและสังคม จุดอ่อนด้านวิชาการ (โลกาภิวัตน์) ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนจะต้องรู้ตัวตนของตนเอง เพื่อไปสู่ทางเลือกในการกำหนดทิศทางการพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่ยุคการผลึกกำลังร่วมกันในการก่อตั้งเป็นเครือข่ายของชุมชน เพื่อมีน้ำหนักในการเจรจาต่อรองจากหน่วยงานในภาครัฐ และเอกชน เพื่อผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนต่อไป

5.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการศึกษาวิจัยนั้นพบว่ารูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของทั้ง 6 ชุมชนที่ได้ศึกษานั้นมี รูปแบบ กิจกรรม โปรแกรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ตามแต่ลักษณะของพื้นที่ และวิถีของคนในชุมชนนั้น หากเพียงแต่มีสิ่งที่เหมือนกันคือ ชุมชนท่องเที่ยวทั้ง 6 ชุมชน มีเป้าหมายในการใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อที่จะบอกเล่าเรื่องราวของตัวเอง ต่อผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยว และยังเน้นการเพิ่มพูน ประสพการณ์ ความรู้ให้กับนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในเครือข่ายฯ ทั้ง 6 ชุมชนนั้น ต่างมีเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมือนกัน ดังนั้นในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ศึกษา วิเคราะห์ วิพากษ์ ร่วมกันของทีมวิจัยนั้นสามารถสรุปร่วมกันเป็นบทสรุปจากงานวิจัยนี้ได้คือรูปแบบของการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่สมควรจะเป็นลักษณะของเครือข่าย มีความผูกพัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบพี่น้อง ชุมชนที่มีประสพการณ์มากกว่าก็จะคอยเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนที่ยังใหม่ และต้องมีเวที พบเจอ พูดคุยกันเป็นประจำ อย่างต่อเนื่อง และที่สำคัญต้องมีกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจากงานวิจัย ทีมวิจัยได้ร่วมกันสรุปรูปแบบของเครือข่ายฯ ออกมาในลักษณะของบริษัทจำลอง ที่มีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ เพื่อให้เกิดการกระจาย

งาน กระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม รวมทั้งต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อตกลง และมีวิธีการบริหารจัดการร่วมกัน โดยเป็นมติจากที่ประชุม และทุกคนที่เป็นสมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นได้ เพราะเครือข่ายฯ จะเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน ในหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น ด้านข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ รวมทั้งด้านการตลาด

แนวความคิดในการเชื่อมร้อยเครือข่ายการท่องเที่ยวฯ เชียงใหม่

- ประเด็นสำคัญในการเชื่อมโยงเครือข่ายฯ
  - การหนุนเสริมกันในด้านารตลาด การประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว
  - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทั้งจากภายในและภายนอก
  - ต้องมีพันธสัญญา - จับมือกันทำงาน - เชื่อมโยง - เหมือนเครือญาติ
  - สามารถต่อรอง - งบประมาณ - พัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นผู้กำหนด
  - ต้องมีการประสานงานการทำงานกันอย่างต่อเนื่อง
  - ต้องแบ่งปัน - ความรู้ - การตลาด - ปชส. เพื่อสังคม
  - ต้องรู้เท่าทันข้อมูล สถานการณ์ ภายนอก เพื่อปรับตัวและตื่นรู้อยู่เสมอ

รูปแบบองค์กรเครือข่าย

1. มีการบริหารจัดการที่ชัดเจน
2. มีคนทำงานเป็นหลัก
3. ชุมชนเป็นผู้บริหาร / กำหนดนโยบาย
4. มีค่าธรรมเนียมสมาชิก เพื่อความต่อเนื่องยั่งยืน
5. มีเป้าหมายระยะ 3 - 5 ปี ในการจัดตั้ง โดยรัฐสนับสนุน
6. มีกิจกรรม โปรแกรมชุมชน
7. มีแผนงาน 6 เดือน

โดยเครือข่ายฯ จะได้ทดลองเอารูปแบบในการบริหารองค์กรที่ได้กำหนดร่วมกันนั้นไปทดลองปฏิบัติจริงในฤดูกาลท่องเที่ยว ปลายปี พ.ศ.2548 นี้ โดยการจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัย เพื่อเป็นการเปิดตัวและประชาสัมพันธ์เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และสื่อมวลชน และให้นักท่องเที่ยวติดต่อผ่านระบบเครือข่ายฯ เพื่อที่เครือข่ายฯ จะได้ทดลองรูปแบบการจัดการในแบบขององค์กร เครือข่ายที่ได้จากงานวิจัย ซึ่งทีมวิจัยหลายคนมองว่างานวิจัยเรื่องเครือข่ายฯ นี้คงมิได้จบลงพร้อมกับการปิดโครงการวิจัย ภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ภาค หากเพียงแต่ว่าต้องมีการทดลองทำ ทบทวน พหุคูณ เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น อย่างตลอดเวลา รูปแบบที่สรุปได้จากงานวิจัยนี้จึงเป็นเพียงแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งต้องมีการทำไปปรับไป เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม สอดคล้อง และเกิดประโยชน์จริง อย่างเป็นทางการ

5.3 บทสรุป บทเรียน จากงานวิจัย

รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนในโครงการวิจัยฯ เน้นการพัฒนาคน แต่รูปแบบของผู้ประกอบการมีมุมมองที่สวนทางกัน ดังนั้น การท่องเที่ยวชุมชนต้องรู้และเข้าใจกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งต้องเป็นกลุ่มที่เข้าใจในการศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติ และวัฒนธรรม จึงมีผลให้ชุมชนไม่ขาดอำนาจในการต่อรองทางด้านราคา และการจัดกิจกรรม

กระบวนการทำงานของโครงการวิจัยฯ ที่ผ่านมาแม้ว่าจะไม่มีปัญหาการทำงานมากนัก แต่ก็ขาดการสอดคล้องต่อการทำงานตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่พอสมควร การทำงานโดยเครือข่ายที่มีความแตกต่าง ทั้งพื้นที่ บริบทชุมชน ลักษณะการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน บางครั้งไม่อาจใช้ การเกี่ยวโยงของพื้นที่มาเป็นตัวกำหนดความเหมาะสม ในการเชื่อมโยงกิจกรรมเข้าด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านม้งคอยปูยมาอาจเชื่อมโยงสู่บ้านแม่กลางหลวงคอยอินทนนท์ได้ เนื่องจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นคนละกลุ่ม เช่นกันที่ไม่อาจเชื่อมโยงบ้านถ้ำหนองเป็ดให้เข้ากับบ้านถ้ำเชียงดาวเนื่องจากรูปแบบกิจกรรมและช่วงเวลาการท่องเที่ยวที่ต่างกัน เป็นต้น ซึ่งทางทีมวิจัยรับทราบสภาพปัญหานี้ ประกอบกับแต่ละชุมชนก็มีปัญหาของตน ไม่ว่าจะเป็น การลดบทบาทของ ทีมวิจัยในชุมชน ความสนใจของชุมชนที่มีต่อการท่องเที่ยวมีอยู่ในระดับต่ำ การดำเนินการแก้ปัญหาที่น่าจะเหมาะสม ซึ่งเป็นการผ่านกระบวนการคิดแลกเปลี่ยน ในทีมวิจัย พบว่า กระบวนการพึ่งตนเองในรูปแบบของสัจจะอมทรัพย์ระหว่างชุมชน ที่ระดมทุนกันเองและดูแลช่วยเหลือกันเองน่าจะเป็นทางออกที่เหมาะสม ได้รับการยอมรับมากที่สุด โดยเฉพาะชุมชนที่เริ่มพบปัญหาหลังจบโครงการวิจัยเช่นบ้านถ้ำหนองเป็ด บ้านห้วยน้ำริน มองว่าเป็นความหวังอย่างมาก ในการสนับสนุนกิจกรรมระหว่างกัน รูปแบบการประสานกันระหว่างชุมชน ถูกปรับให้เป็นแบบที่

สอนน้อง ชุมชนที่ประสบความสำเร็จเช่น บ้านแม่กลางหลวงและแม่กำปองได้ให้ความช่วยเหลือในทุกด้านแก่ชุมชนเหล่านี้ มีการสอดประสานทำงานเข้าด้วยกัน โดยการจัดตั้งศูนย์ร่วมระหว่างชุมชนภายใต้การสนับสนุนของททท.เชียงใหม่ เพื่อการกระจายกลุ่มนักท่องเที่ยวแก่สมาชิกเครือข่าย ตลอดจนเป็นศูนย์ประสานงาน ศูนย์การตลาด การนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยว

สิ่งที่สะท้อนจากทีมวิจัยนั้นเห็นตรงกันว่า น่าจะมีการนำผลการศึกษาวิจัยไปทดลองปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม ที่สามารถดำเนินการได้ทันทีโดยตัวของชุมชนเอง แม้ว่า จะผิดพลาดบ้าง ล้มลุกบ้างแต่ก็เป็นประสบการณ์ที่มีค่าของชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นต้นทุนที่มีอยู่แล้วในชุมชน และสามารถดำเนินการได้ จุดอ่อนใหญ่ที่สุดของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวคือ ด้านการตลาดที่ต้องพึ่งพา บริษัททัวร์จากภายนอก การดำเนินการตั้งศูนย์กลางฯ นับว่าเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุดที่สุด และต้องลงมือปฏิบัติจริงอย่างจริงจัง ซึ่งต้องทำไป ทบทวนไป เพราะคำตอบที่ได้จากงานวิจัยไม่ใช่คำตอบสุดท้ายที่สำเร็จรูป หากเพียงแต่สถานการณ์ ระยะเวลา ที่เปลี่ยนแปลงไป ก็ทำให้ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ในโลกของความเป็นจริง

5.4 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์ประการหนึ่ง เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงขอสรุปข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อทีมวิจัย

1. ควรมีการจัดประชุมในพื้นที่ระหว่างชุมชนที่ทำการศึกษา เพื่อเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการสร้างความสัมพันธ์ของทีมผู้วิจัยกับคนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น
2. ควรมีการพัฒนาศักยภาพของทีมผู้วิจัย ให้มีความรู้ในการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสาร
3. ควรจัดหากลไกการทำงาน อาจเป็นบุคคล หรือ องค์กร สถาบันการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานระหว่างชุมชนและประสานงาน ดำเนินการด้านการตลาดให้กับเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

นอกจากนี้ท่านที่ปรึกษาคุณภราเดช พชัยวิเชียร อดีตผู้ว่าการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ศึกษารูปแบบของโครงสร้างการส่งเสริมสินค้าผลิตภัณฑ์ตำบล OTOP ที่ภาครัฐให้การสนับสนุน เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนของด้านการบริการที่ชัดเจนในด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นรูปแบบหรือตัวอย่างได้ เช่น การจัดงานแสดงสินค้า จัดนิทรรศกาล มหกรรมต่างๆ เป็นต้น

2. ศึกษาข้อมูลการจัดสรรงบประมาณที่มีการแบ่งสัดส่วนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผู้ว่าราชการแต่ละจังหวัด ซึ่งเป็นงบประมาณที่รัฐสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวโดยตรง เพื่อที่จะประสานงบประมาณมาช่วยในการจัดการได้

3. ศึกษาขีดความสามารถของชุมชนในท้องถิ่น ในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ว่ามีองค์กรหรือหน่วยงานใดที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมภายในท้องถิ่นบ้าง เพื่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ในการทำงานร่วมกัน

บรรณานุกรม

- ลีศึก ฤทธิเนติกุล และคณะ. การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนชาวม้งบ้านดอยปู่ยง จังหวัดเชียงใหม่. งานวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2545.
- บุษบา สิทธิการ และคณะ. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. งานวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2546.
- พรหมินทร์ พวงมาลา และคณะ. รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน บ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. งานวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2547.
- วัชรินทร์ ศรีสัตบุตร และคณะ. รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านหนองบี๊ ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. งานวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2547.
- ลีศึก ฤทธิเนติกุล และคณะ. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบ้านห้วยน้ำริน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่. งานวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2547.
- วารินทร์ วรินทร์เวช และคณะ. รายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 โครงการการศึกษา และพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมบนดอยหลวงเชียงดาว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณรอบดอยหลวงเชียงดาว. งานวิจัยสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2547.

ภาคผนวก

ในการทำการวิจัยในครั้งนี้ทางโครงการได้สร้างเครื่องมือในการวัดความพร้อมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวรวมทั้งเป็นการตรวจสอบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา/อุปสรรคหรือ โอกาส ของชุมชนว่าเป็นอย่างไรบ้าง โดยใช้เครื่องมือนี้เป็นตัวชี้วัด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลความพร้อมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

ชื่อหมู่บ้าน.....

1. ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวอะไรบ้าง ที่เป็นจุดเด่นภายในท้องถิ่น

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. ชุมชนมีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างไรและรูปแบบของกิจกรรมเป็นแบบไหน

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ชุมชนมีการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ชุมชนมีการจัดการขยะและสิ่งสกปรกในแหล่งพื้นที่ตามจุดท่องเที่ยวอย่างไร

- วิธีการจัดการเก็บขยะภายในชุมชนเป็นอย่างไร
- วิธีการขนส่ง มีการขนส่งอย่างไร
- วิธีการกำจัดขยะ ใช้วิธีการใดบ้าง

5. ชุมชนมีการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากการให้บริการด้านท่องเที่ยวอย่างไร

- การบำบัดน้ำเสียในแหล่งที่พักอาศัย
- การบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากการประกอบอาหารที่เพิ่มขึ้น
- การบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากห้องน้ำ/สุขา

6. ชุมชนมีการฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่

- ชุมชนได้รับการฝึกอบรมเพื่อเป็นไกด์ท้องถิ่นหรือไม่
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

7. ชุมชนมีระบบการรักษาความปลอดภัยหรือให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว

- เส้นทางการเดินทางภายในชุมชนสภาพเป็นอย่างไร
- เส้นทางในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว
- ความปลอดภัยในแหล่งที่พัก
- หน่วยแจ้งข้อมูลข่าวสารมีแหล่งใดบ้าง
- มีการจัดเวรยาม หรือไม่ จัดอย่างไร
- การปฐมพยาบาลขั้นต้น มีอะไรบ้าง
- ความปลอดภัยในสุขภาพอนามัย เช่น น้ำดื่ม คุณภาพอาหาร และห้องน้ำ
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

8. ชุมชนมีจำนวนเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอย่างไรและมีการจัดการอย่างไร

- ความสะดวกสบายของถนน
- สถานที่จอดรถ/ลานจอดรถ
- ท่าเทียบเรือ
- มีกฎระเบียบและมาตรการอะไร
- ด้านการรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างไร
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

9. ชุมชนมีป้าย/สัญลักษณ์ บอกเส้นทางของแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน

- ขนาดของป้ายเป็นอย่างไร
- สัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมายของชุมชน
- วัสดุที่นำมาใช้ในการทำคืออะไร
- ชุมชนใช้มาตรฐานจากอะไร
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

10. ชุมชนมีศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อบริการสำหรับนักท่องเที่ยว

- ที่ตั้งของศูนย์และเวลาทำการ
- จำนวนวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่ต้องใช้
- สื่อที่จะใช้ เช่น แผ่นพับ ป้ายโฆษณา
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

11. ชุมชนมีจำนวนห้องพักสำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว

- จำนวนห้องพักที่พร้อมให้บริการ
- ความสะอาดของอุปกรณ์ที่พัก ที่นอน หมอน
- ความเป็นส่วนตัวของสถานที่พัก
- ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งที่พัก
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

12. ชุมชนมีการให้บริการอาหาร/เครื่องดื่ม สำหรับบริการนักท่องเที่ยว

- มีการให้บริการแบบไหนบ้าง
- มาตรฐานของความสะอาดเป็นอย่างไร
- วัตถุดิบที่นำมาใช้ในการประกอบอาหารมาจากแหล่งใด
- น้ำดื่มนำมาจากแหล่งใด
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

13.ชุมชนมีจำนวนห้องน้ำ ชาย/หญิง สำหรับบริการนักท่องเที่ยว

- จำนวนเท่าไร /แยกห้องน้ำหญิง/ชาย
- การดูแลรักษาความสะอาด
- องค์กรใดเป็นผู้รับผิดชอบ

14.ชุมชนมีมาตรการในการควบคุมนักท่องเที่ยวอย่างไร

- กฎระเบียบและกติกาของชุมชนมีข้อปฏิบัติอะไรบ้าง
- มีการแนะนำตักเตือนนักท่องเที่ยวอย่างไร
- มีมาตรการบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบของชุมชนอย่างไร

15. ภาพปัญหาและข้อคิดเห็นอื่นๆ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ นางสาวโฉมศิริ ทิมสุทิน

ที่อยู่ 99 ห้วยแก้วเพลส ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
โทรศัพท์ 0-1487-7034

เกิดวันที่ 29 มิถุนายน 2510

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
- ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัย เชียงใหม่

ประสบการณ์ทำงาน

- อาจารย์โรงเรียนเทคนิคพณิชยการธนบุรี พ.ศ. 2539 - 2541
- จัดทำรายการสารคดีการท่องเที่ยวอนุรักษ์รัฐจักชุมชน ให้แก่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2542 - 2543
- จัดทำรายการสารคดีอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม “ภัยใกล้คุณ” ให้แก่สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 พ.ศ. 2543 - 2544
- อาสาสมัครคณะทำงานร่วมพัฒนาหมู่บ้านชนบท พ.ศ. 2542 - ปัจจุบัน
- ที่ปรึกษาหมู่บ้านป่าสักงาม หมู่บ้านป่าไผ่ และหมู่บ้านดง ในการพัฒนาส่งเสริมเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ปี พ.ศ. 2545 - ปัจจุบัน